

Незалежна Україна – мрія поколінь, страждання і мученича смерть мільйонів,
чудо нашого часу, наша велика радість – є!...
...Молимося, Боже Великий Єдиний, нам Україну храни!...

XX

ВАТРА

ISSN 1232-2776

„Ту мене мати породила,
солотким молоком кормила,
ту хочу жити, умирати,
де жили мій отець і мати“.

Рік V, № 4 (15), жовтень 1996 р. Видання Об'єднання лемків у Польщі, Горлиці

Сердечно вітаємо Учасників Мєншинного Семінара для Слов'янських Національних Мєншин в днях 17-20 жовтня 1996 року в Смохціцах-Будишіні (Бавцен, Німєччина).

Witamy z wutroby Waše schadzowanje, přejemy Wam plódne wuradzowanje kaž tež strowotu a derjeměće Wam a Wašim swójbnym!

Редакція «Ватри»

«Лемковина» з Білянки на сцені Ватри '96

Ватра '96 в Ждині

Повідають што рік переступний є нещасливий. Мож й так повісти, але люде мусят нормально працювати, стрічатися, вирішувати вшитки проблеми, яки появлятєся протягом цілого року а найбарже в часі важнійших подій, таких як хоцби Свято лемківської культури в Ждині.

Жеби лемківська «Ватра '96» могла нормально одбитися, треба било того преступного року докласти барз дуже зусиль. Найбільше роботи припало на керивництво оргкомітету Ватри '96, головою якого бив Василь Шлянта. Він то вшиток вільний час використав до приготуваня Свята.

При будинку санітарятив добудувано другу частину «шамба» на занєчищя. Урухомлено теплу воду з натрисками. Плитками уложено терен пред гастрономічними будками. Зроб-

лено зо спадохронив 3 велики парасолі, яки дуже придалися в тоту дощову погоду. Єден з них послужив за переберальню для артистів.

Артистична програма Свята складалася з 8 концертів: «Гори наши», «З далекого краю», «Над потічком», «В сусідові заградці», «На вигнаню», «Отче наш», «Вечерний дзвін» і «Заключний концерт».

Виступило 35 художних колективів з Польщі, України, Словаччини і єден з Загребу в Хорватії. Разом виступило около 1000 виконавців. Одбилися тіж різни конкурси і спортови змаганя. конкурс на найкращу дівчину Ватри – Місс Ватри, конкурси: «Ляльок», «Знам Лемківщину», «Лемківської бесіди», «різаня дерева ручно», «найліпшого шовтиса», «наймильшу газдиню», «найвєкши баюси» і тп. Били

тіж і дитячи конкурси: співу, рецитації, малюнків і рисунків. Вшитки учасники конкурсив отримали нагороди, а переможці дуже цінни памятки. Найкраща ватрянка Дорота Клапач поїхала з Ватри до Горлиць гірским ровером.

На Ватру '96 приїхали до Ждині запрошени представники різних щєблів влади РП і запрошени достойни гості: о. митрат Стефан Дзюбина – препозит Перемиской грекокатолічкой Капітули; міністер Єжи Мілевскі – співголова Комітету Президентів Польщі й України; Марек Олексінскі – воевода Новосанчівської; Теодозій Старак – радник Амбасадї України в Польщі; Гражина Котовіч, Іжегож Цигонік, Казімеж Сас – послї до Сейму РП; Едвард Пашек – голова Восвідского сеймику самоуправи з Нового Санча; Єжи Бісяк – директор бюра в справах меншости народових МКіМ; Януш Патер – поручений воеводи Нового Санча в справах меншости народових; Мєчислав Міхалік – член Капітули міжнародного центру промоції «ІНТЕРПРОМ»; Анджей Вєлц – керівник Районового уряду в Горлицях, Юзеф Радзік – вїт Іміни Устя; Михайло Косів – депутат Верховной Ради України; Мирослав Киш – депутат Парляменту Хорватії; Стефан Криницький – з-к голови Світової Федерациї лемків; Іван Щєрба – голова обласного товариства «Лемківщина» у Львові, Юрій Ковальчик – представник ООЛ в Америці; Александер Венгринович – голова обл. товариства «Лемківщина» в Тернополі; Павло Богдан – голова РСРУ СР; Мілян Бобак – з-к голови РСРУ СР; Микола Мушинка – проф. університету в Пряшові; Мирослав Сополіга – директор Українського музею в Свиднику; Мирослав Глюк – головний редактор «Нового життя»; Юрій Дацько – редактор «Веселки»; Гаврил Ткач – редактор «Нової думки» з Хорватії.

Закінчення на 2 сторінці

З нагоди візиту у Польщі – червень 1996

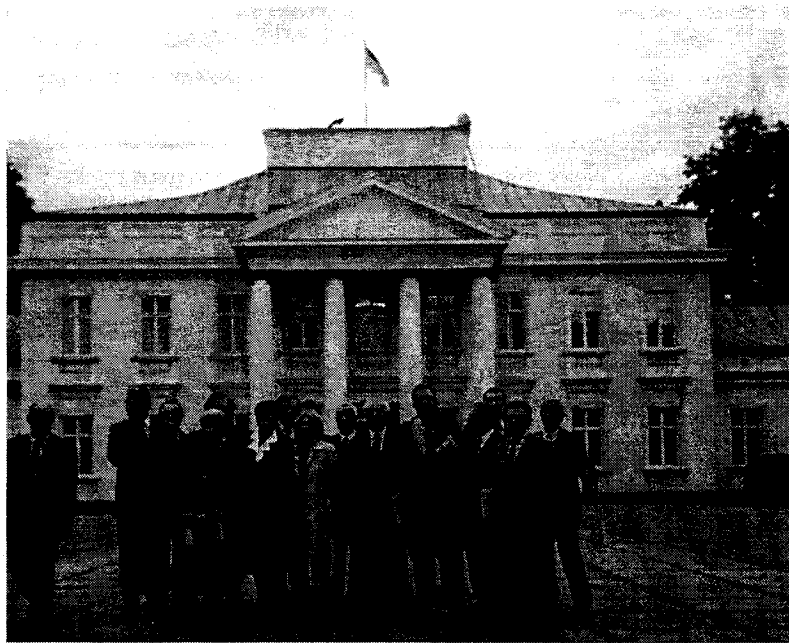
Леонід Кучма – Президент України

народився 1938 року в Чернігівській області. Закінчив Дніпропетровський університет, доктор технічних наук, професор, він лавреат Ленінської нагороди та Державної нагороди України, від 1991 року член Української Академії Технічних Наук. В роках 1960-75 працював Конструктором в Конструкторському Бюро «Південне» і як технічний директор випробувань в Космічному Комплексі в Байконурі. В роках 1975-1982 секретар партійної органі-

зації Конструкторського Бюро «Південне», а від 1982-86 перший заступник Головного Конструктора цього ж Бюро. В роках 1986-1992 як Генеральний Директор очолював Завод будови машин «Південне». В роках 1981-1991 був членом ЦК КП України.

1990 року обраний до Українського Парляменту а два роки пізніше призначений Прем'єром Уряду Міністрів України і той пост займав до 1993 року, коли-то обраний головою Української Ради Промисловців і Підприємців. 1994 року обраний Президентом України.

(за виданням «Україна-Польща»)

Група представників української громади в Польщі після зустрічі з Президентом України в дні 25 червня 1996 року на площі перед Бельведером, на якому український державний прапор. Фото «Наше слово»

ВАТРА '96 в Ждині

Закінчення з 1 сторінки

В суботу в великих смугах дощу ватряне вислухали привітання запрошених представників влади й достойних гостей, по чим вшитки запрошені спіткалися при «шведским столі» в лемківській хижі. Представникам влади представлено ряд кривд заданих злочинном акційом «Вісла» і домагалося їх направлення.

Тото спітканя зостало злучене з прес-конференційом для журналістів і працівників радія і TV.

В неділю проведено зустріч представників СФЛ з Польщі, України, Словаччини, США і представників русинів – українців Хорватії, яки іщи не сут членами Федерації. Засідання провадив з-к голови Світової Федерації лемків доц. Стефан Криницький з Івано-Франківська. Дискутувано про організування другого Світового Конгресу організації, а тіж й про клопоти направлення кривд заподія-

них виселеням лемків з Лемківщини.

Дообідний час в неділю бив призначений на духови справи. Побік ватряного поля правилася Грекокатолицка Служба Божа, а в селі Ждині Православна. Вшитки мали змогу помолитися Богу де схотіли.

На закінчя хочу скласти од ГУ ОЛ сердечну подяку за фінансову допомогу, привезени п. Юрійом Ковальчиком американски долари з США од жертводавців:

– Фондації Досліджень Лемківщини за 1000,- дол. на організування дитячих і молодіжних таборів.

– Юліана Котляра з Кліфтону за 300,- дол. на організування дитячих і молодіжних таборів.

– Марії Дупляк, голові ООЛ в Америці за 170,- дол. як дар за фільм о мазярях з Лося.

Дякуємо за переказани гроши на фонд квартальника «Ватра»:

– Маркови Сирнику з Вроцлава за 35,- зл.

– Левкови Іалю з Вроцлава за 8,80 зл.

Красні дякуємо за дофінансуваня нашого Свята – Ватри '96 в Ждині:

– Міністерстві культури і мистецтва за 23000,- зл.

– Воєводі Новосанчівському за 4500,- зл.

– Гмінному урядови в Устю за 1000,- зл.

– Надлісництву Лося за 1500,- зл.

– Урядови міста Горлиці за 1000,- зл.

– Урядови Гміни Роба за 500,- зл.

– Урядови Гміни в Горлицях за 200 зл.

Тіж гарді дякуємо за матеріяльну допомогу: Надлісництву Горлиці, Підприємству «ІЗОЛЯЦІЯ» з Горлиц, Фабриці машин «ІЛІНІК» з Горлиц, Рафінерії нафти «ГЛІМАР» з Горлиц, Банку ПГ з Горлиц, Підприємству «ОКМЕЛ» Петра Сича з Мендзижеча, Володимирю Покришаку – «КОЗАК» з Канади, Крамниці «АДАМ і ЕВА» з Канади, Крамниці «ЕЛІТАНЦІЯ» – М. і І. Войтовичам з Горлиц, Крамниці «АВТОДИВАН» з Шимбарку та іншим, о котрих міг я забити.

Петро Шафран

Конституцію України

прийняла Верховна Рада
28 червня 1996 року.

А ось вступ («преамбула») Конституції:

Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей, виражаючи суверенну волю народу, спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, піклуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України, прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями, керуючись актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням, приймає цю Конституцію – Основний Закон України.

Конституція має 15 розділів. Ось вони:

- I. Загальні засади
- II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина
- III. Вибори. Референдум
- IV. Верховна Рада України
- V. Президент України
- VI. Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади
- VII. Прокуратура
- VIII. Правосуддя
- IX. Територіальний устрій України
- X. Автономна Республіка Крим
- XI. Місцеве самоврядування
- XII. Конституційний суд України
- XIII. Внесення змін до Конституції України
- XVI. Прикінцеві положення
- XV. Перехідні положення.

Конституція України набуває чинності з дня її прийняття (розділ XIV, стаття 160), тобто з дня 28 червня 1996 року. День прийняття Конституції України є державним святом – Днем Конституції України (розділ XIV, стаття 161).

*За газетою «За вільну Україну»,
число 84 (1099) від 16 липня 1996 року*

Дора Рак

26-го квітня Міжнародний День Чорнобиля

Цей день, 10-ліття найбільшої нуклеарної катастрофи відзначуватиме цілий світ, а Україна в жалобі віддасть урочистий салют трагічним жертвам Чорнобиля. Заплановані меморіальні програми в системі Організації Об'єднаних Націй, а пропам'ятні відзначення проведитиме й уся заморська українська громада на всіх поселеннях.

Проблема Чорнобиля є постійно на міжнародному форумі – чи то на пленумі Генеральної асамблеї ООН, чи на підготовчих комітетах і у програмах окремих агенцій ООН, де українські дипломати і представники Білорусі та Російської Федерації закликають міжнародно спільноту дати поміч у триваючих небезпечних наслідках вибуху.

Беручи до уваги усі факти та заклики, Генеральна асамблея на сесії 20-го грудня 1995 року ухвалила резолюцію з метою «Скріплення міжнародної кооперації і координації заходів для студії і зменшення наслідків катастрофи в Чорнобилі». Рівночасно в окремій клявзулі проголошено 26-те квітня 1996 року «Міжнароднім Пропам'ятним Днем» 10-их роковин катастрофи в Чорнобилі і запрошується держави провести відповідні програми для пригадки цієї трагічної події та скріплення публічної свідомості про наслідки таких катастроф для людського здоров'я і довкілля у цілому світі.

У дальших точках цієї резолюції Генеральна асамблея доручає генеральному секретареві ООН наглядати над координацією і виконанням постанов при допомозі «Координатора для Міжнародної Кооперації для Чорнобиля» і продовжувати кооперацію відносних агенцій і організацій в системі ООН; запрошує держави (головно спмагаючі), фінансові інституції, недержавні організації (НДЖО) і інші, щоб підтримати заходи Білорусі, України і Російської Федерації у подоланні наслідків катастрофи. Окремо віднотується заснування в Україні Міжнародного Наукового і Технічного Центру для вивчення нуклеарних і радіологічних випадків. Мету такого центру подав міністер закордонних справ Геннадій Удовенко у своєму програмовому слові на пленарному засіданні Генеральної асамблеї 28-го вересня 1995 року щодо відзначення 10-их роковин Чорнобиля. Опісля в окремому зверненні Український Уряд апелював до інших держав дати наукову, технічну і фінансову допомогу для створення цього центру, даючи вже конкретну схему його завдань і праці.

Генеральна асамблея дала признання тим державам-членам і організаціям, які своїм вкладом і програмами причинилися до зменшення наслідків катастрофи, а зокрема Комісії Європейських Громад та недержавним організаціям. Рівночасно зібрані делегати виявили глибоку гурботу відносно триваючих наслідків катастрофи на життя і здоров'я населення, а особливо дітей – в Україні, Білорусі і Російській Федерації, що вимагає широкої і активної кооперації і скоординованих заходів на міжнародньому і крайовому рівні.

Міжнародний світ не є байдужим до проблем Чорнобиля. Допомогу дали окремі агенції ООН, філантропійні установи та НДЖО, а також значна кількість українських громад на поселеннях. Кошти урядів трьох країн ідуть в бильйони, незважаючи на те, чи реактори в Чорнобилі будуть замкнені – наслідки радіації триватимуть ще десятки років і все нові жертви платитимуть здоров'ям і життям. Щоб розглянути наслідки вибуху в Чорнобилі для здоров'я і довкілля після 10-ти років – міжнародні агенції ООН разом з Європейською Комісією запланували спеціальну конференцію в квітні 1996 року в Нью Йорку.

Докладний перегляд міжнародньої допомоги, а також загальний огляд післячорнобильської ситуації у трьох по-

Закінчення на 4 сторінці

Закінчення з 3 сторінки

терпілих країнах – Україні, Білорусі і Російській Федерації – дає звіт генерального секретаря ООН (з вересня 1995 р.), приготований на доручення Генеральної асамблеї. Звіт опертий на дослідях окремих агентств ООН і їх експертів та урядових інформаціях трьох держав, так що можна його оцінювати як об'єктивний.

Слово Чорнобиль стало в усьому світі синонімом нашого страху перед технологічною катастрофою, але для країн, де найбільше поширилась однаразова кількість радіоактивного матеріалу, «Чорнобиль – це дійсне гуманітарне нещастя у великих розмірах» – так починається звіт. Звіт великий (20 сторінок), у шістьох розділах представляє як співпрацю міжнародної спільноти, а Організація Об'єднаних Націй координує заходи, щоб зменшити наслідки катастрофи та проводити дослідження.

У розділі під назвою «Гуманітарна трагедія» подані наслідки впливу вибуху на населення. Кількість переселенців – осіб, що мусіли покинути свої дома в наслідок радіації доходить до 400 тисяч: 150 тисяч в Україні, 150 тисяч у Білорусії, 75 тисяч у Російській Федерації. Ті, що вийшли із найбільш занечищеної 30-кілометрової зони, вже ніколи не повернуться туди, тому що цезій-137 є активний коло 30 років. Міжнародна Агенція Атомної Енергії, Світова Організація Здоров'я, Освітньо-Науково-Культурна Організація (ЮНЕСКО), Міжнародний Фонд Дитини (ЮНІСЕФ) й інші проводять дослідження з дозою холодного наукового скептицизму, що в деякій мірі відбилоса на зменшеній допомозі держав. Як добре завважив звітознавець: «Ця ситуація показує, як небезпечно підпорядковувати очевидне і невідкладна моральне зобов'язання науковим і статистичним даним».

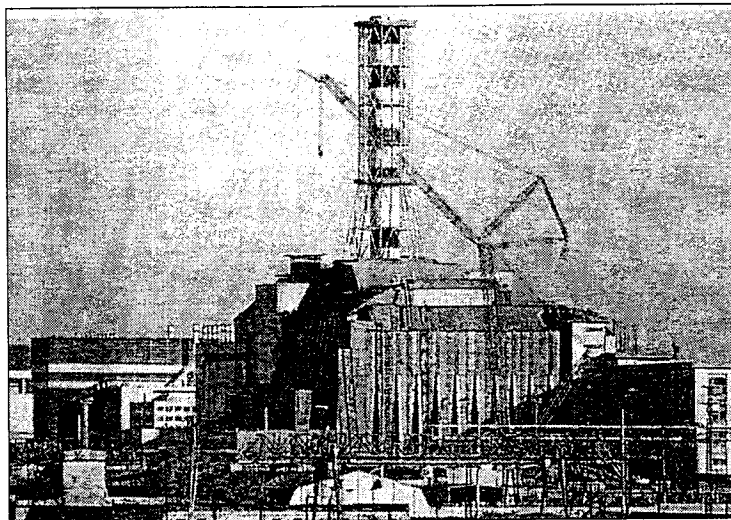
Розміри людської трагедії на землях трьох країн є незмірими. Офіційно оцінюють, що майже 9 мільйонів населення в якійсь спосіб потерпіли від чорнобильської катастрофи. Міністерство для справ Чорнобиля в Україні оцінює, що потеріло понад 3,5 мільйона людей, включаючи 800 тисяч дітей; 3-5 мільйонів живе в занечищених околицях, а 3 мільйони з них потребують безплатного лікування, допомоги в харчах і вчасного відходу на пенсію.

Радіоекологічні наслідки Чорнобиля дійшли до Чорного моря, бо радіонукліди з нуклеарного палива, залише-

ного в саркофагу, просякли у водний рівень, а далі Дніпром дісталися у море. Ведуться окремі студії радіоактивності та міжнародні програми для охорони моря при співучасті прибережних держав.

Найбільше потерпіла група працівників, безпосередньо виставлена на радіацію. Так звані «ліквідатори» гасили вогонь і виконували перші очищуючі роботи. Це були переважно вояки СРСР (включено з цивільним персоналом), які, працюючи у зоні найбільшої радіації, були наражені на небезпечний радіонуклід – йод-131, що був в атмосфері і спричинив ряд недуг.

Відвертим залишилося питання, скільки людей загинуло на місці, а скільки їх незабаром померло, бо вояки-рятівники роз'їхались і ніхто не вів реєстру жертв (а може й затаїв?). Світова Організація Здоров'я слідкує за медичним станом ліквідаторів у трьох країнах, а зібрані інформації вказують на зростаючу смертність у цій групі. Над тими проблемами

працює Міжнародна програма впливу на здоров'я чорнобильського вибуху (ІРНЕСА), яка проводить реєстрацію і надає медичну опіку ліквідаторам, хоч фонди цієї програми незначні. За оцінкою цієї організації, біля 800 тисяч ліквідаторів, з цих в Україні – 200 тисяч, в Білорусії – 130 тисяч, а в Російській Федерації – 350 тисяч, решта або емігрували до інших країн, або не зареєструвалися.

Міжнародні дослідження вказують на збільшену смертність населення, головню у забруднених частинах трьох країн. Статистика Міністерства охорони здоров'я України передала до ООН, що рівень смертності на 30 відсотків вищий серед населення, яке живе у занечищених околицях. Спостерігається також зріст недуг у північній Україні і збільшення кількості інвалідів серед ліквідаторів: 263 на 1000, у порівнянні до загального відношення – 47 на 1000.

Друга найбільш загрожена група

– це діти, народжені між 1981 і 1987 роками. В Україні, згідно з цими інформаціями, 2 мільйони дітей із загальною кількістю 12 мільйонів живе у занечищених зонах, а 900 тисяч з них – у небезпечній зоні.

Наслідки економічного і соціального характеру для потерпілих країн є неймовірні, а кошти сягають білльйонів. Крім заспокоєння найпекучіших потреб безпосередніх жертв, треба також спрямувати увагу на вплив катастрофи на довкілля і економіку країни. Величезні простори землі і лісів стали непридатними для використання. Уряд України оцінює, що 7% із 600 000 кв. км. стали непридатними, а майже 40% лісів занечищені.

В системі ООН діє Чотиристоронній Комітет для Координації Чорнобиля, як головний механізм для міжнародної співпраці. В його склад входять міністри із трьох країн, відповідальні за справи Чорнобиля і заступник генерального секретаря для гуманітарних справ в ООН, а в поширених нарадах беруть участь представники агентств ООН і Європейського Союзу. Ще є бюро ООН в Києві, Мінську і Москві, відповідальні за координацію акцій відносно Чорнобиля з участю місцевих і крайових інституцій. ЮНЕСКО має також бюро в Києві, щоб координувати і проводити свої чорнобильські проекти. Європейський Союз і 4 бюро Комісії Європейських Громад є також активні у справах нуклеарної безпеки, промислу і довкілля, цивільної охорони, наукових дослідів та гуманітарних акцій.

Назва «Чорнобиль» стала символом надужиття модерної технології і рівночасно пересторогою на майбутнє. Як влучно сказав в ООН білоруський міністер: «Протягом 10-ти років світова громадськість поступово вчиться і ще довго буде вивчати гірку науку однієї з найбільш трагічних подій ХХ століття». Наслідки Чорнобиля триватимуть і зростатимуть у наступному десятилітті, тож треба термінової допомоги міжнародної спільноти і дальших фондів.

Європа особливо зацікавлена радіологічними проблемами Чорнобиля. 18-19 березня ц.р. в Мінську відбулася міжнародна конференція з участю представників і науковців Білорусії, України, Російської Федерації і 30-ти держав, а також деяких агентств ООН. Український Уряд репрезентував віце-прем'єр Василь Дурдинець – голова державного комітету для справ безпеки і надзвичайних ситуацій.

Друкується за: «Українка в світі», ч. 2, квітень-червень 1996, с. 3-6.

Дальши неустанни змаганя ОЛ проти акції «Вісла»

Од самого початку Об'єднання лемків в Польщі веде стараня о узнаня владами Польщі акції «Вісла» за злочинну, насильну проти невинного народу і направління кривд ньом заданих.

Іщи організаційне правління ОЛ писало ріжні писма до влад Польщі в роках 1990-1991 в тій справі.

В листопаді 1991 р. вислали ми ряд писм, яки били схвалені делегатами першого зїзду ОЛ в Сярах в справі акції «Вісла» до найвищої влади Польщі. Надійшло кілька відповіди але тилько інформаційних, же таки писма дошли до адресатів. Писма вислали до: Президента РП – Леха Валенси, маршалка Сейму РП – Веслава Хшановского і премера уряду РП – Яна Ольшевского. В тих петиціях підкреслено, што Сенат РП в серпні 1990 р. засудив акцію «Вісла» як незаконну.

В тій справі писано дуже подібних писм до законодавчих і виконавчих влад Польщі, а тіж до Комітету Гельсінського, якому подавано яскрави приклади дискримінації лемків, котри повернулися на Лемківщину.

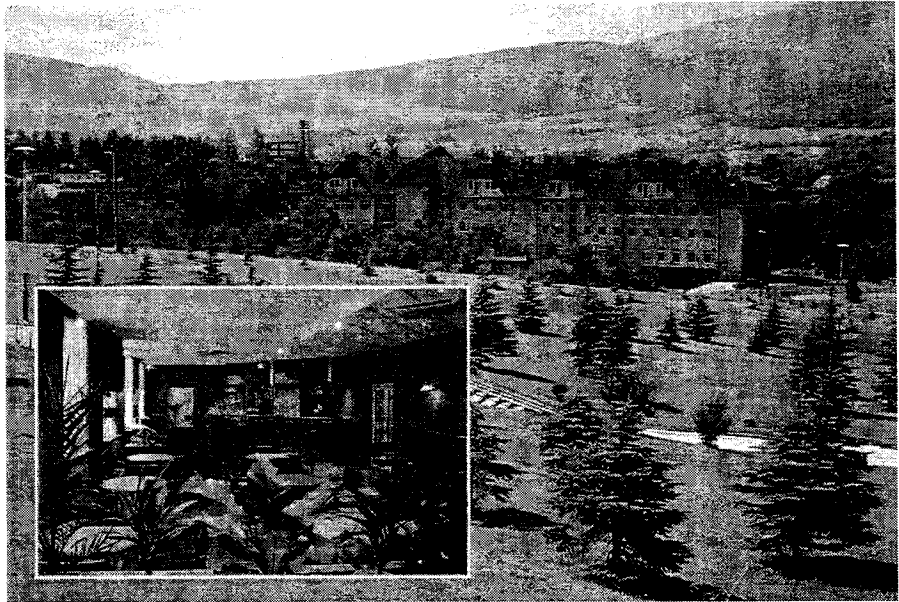
В 1992 р. в часі «Ватри '92» петицію ОЛ до Сейму і Уряду III РП в справі засудження акції «Вісла» і направлення кривд заданих ньом із ей наслідками, підписало 2900 осіб. Тото звернення зі списками підписив переслано до: Президента – Леха Валенси, маршалка Сейму – Веслава Хшановского і премера – Ганни Сухоцкой.

В жовтні 1993 року одбився перший Конгрес СФЛ у Львові, на котрим схвалено резолюцію і вислання писм до Президентив – Польщі Л. Валенси і України – Л. Кравчука та голови ВР України І. Плюща в справі акції «Вісла» та відродження Лемківщини.

В вересні 1994 року в тій справі вислали писма до: Президента – Леха Валенси, маршалка Сейму – Юзефа Олексого, премера – Вальдемара Павляка і кількох міністрів, голів Сеймових комісій та поединчих послів, а тіж Економічному комітету Ради міністрів.

10 і 11 листопада 1994 р. в Горлицях одбилося перше засіданя Президії СФЛ. На зборах схвалено петиції в справі акції «Вісла», яки вислали до вшитких чинників влади законодавчої і виконавчої III РП й Президента України Леоніда Кучми і голови Верховной Ради України Олександра Мороза.

12-го листопада 1994 р. одбився другий зїзд ОЛ, на яким схвалено дуже жадань і постанов. Більшист з них била друкувана в «Ватрі» ч.1(8) – січень 1995 р. Били они тіж розослани до Президента, Уряду міністрів, Сейму. О них і о зїзді ОЛ писали тіж польски газети: **NOWE PODKARPACIE** № 47(73) – 23.11.1994 г. „Łemkowie skarżą Polskę” (на Zjeździe w Gorlicach). **GAZETA KRAKOWSKA** № 270 – 24.11.1994 г. „Łemkowskie postulaty” – zwrot lasów, uprawienia kombatanckie, pomoc dla oświaty i kultury, **DZIENNIK POLSKI**

Висова: виточинковий дім «Хемік»-Глімар. Загальний вид і кав'ярня.

№ 293 – 20.2.1994 г. „Łemkowie zjednoczeni”, **GAZETA WYBORCZA** № 288 – 12.12.1994 г. „Zwrócić Łemkom”, **CZAS** – 13.01.1995 г. „Kto odda Łemkom ziemię?”.

В січні 1995 р. керівництво ОЛ зобрало ксерокопії вшитких важнійших документив, висланих до влади Польщі од 1989 року в справі лемківських кривд. Тоти документи переслано голові СФЛ проф. Іванови Гвозді до США, жеби міг зробити скаргу до міжнародних установ.

В тим часі вислали тіж писмо до виконавчого Комітету Світової унії власників маєткових в Брукселі в справі акції «Вісла».

15 лютого 1996 р. вислали писмо з залученим широко опрапуваном працюем Левком Гальом в справі національних меншости в Польщі, в якій є подани наукови методи досліджень, котрима можна виказати і одповісти на питаня: чи національні меншости в Польщі сут дискримінувани, в яких ділянках і в яких процентах. Писма з залучником вислали до Гельсінської фундації прав людини, Міністерства культури і мистецтва, Міністерства народної едукації, Маршалка Сейму РП Юзефа Зиха, Комісії Сеймових і інших установ.

Президія ГУ ОЛ систематично реагувала на результати починань Сейму і Міністрів Уряду III РП. Коли не принято закону про реприватизацію, про меншости народови, про комбатантив – репресованих, коли творено Магурский парк народовой – писано петиції, звертаюся до програми TV «ФОРУМ», ведених Карольом Малшужинским.

4.03.1996 р. писмо до Премера В. Цімошевіча і до відома послам Сейму: Яцкови Куроню, Мирославу Чеху і Комісіям Сеймовим, в справі акції «Вісла».

В тій справі вислали 8.08.1996 р. писмо до: Президента РП Александра Квасневского, Маршалка Сейму РП Юзефа Зиха, Маршалка Сенату Адама Струзіка, Презеса Ради Міністрів Владзімежа Цімошевіча, в справі направлення кривд, покривдженим в часі акції «Вісла» в тим тіж вязням Явожна. Тоти писма розослано іщи до Комісії Сеймових, Міністерств, декотрих послів Сейму РП, преси польской і українской. До того писма долучено власний проект закону о реприватизації, інформацію – «Квестія українска в Польщі по 1944 р.», одкритий лист учасників Лемківской Ватри '96 в Ждині з 1386 підписами і вельку статтю з «Газети Краківской» «Українске пентно».

За тот довгий час старань ОЛ одбило кількадесят спіткань з представниками ріжних урядів Польщі. Члени Президії ГУ ОЛ стричалися з Маршалком Сейму, з головами ріжних сеймових комісій, міністрами, воеводами, головами воевідских сеймиків, працівниками МКіМ та послами Сейму ПР з ріжних клубів парламентарних. Зорганізувано тіж кілька спіткань послів Сейму РП з виборцями – лемками. Тоти зобрания одбивалися переважно в Устю Руским (іщи до гнеска Горлицким).

Минат ож семий рік тих мозольних старань і не видно жадного хоцби лем маленького успіху, хоцби звернення лівс або визнаня вивізів Явожна за репресованих чи привернення давних історичних назв місцевости, яки за часив Народной Польщі спољщено.

За комуністично-шовіністичной влади Польщі зробили акцію «Вісла» а тепер при владі є коаліція што виводится з того угрупованя, то напевно за ей керуваня владом законодавчом III РП, не буде засудження акції «Вісла» як злочинной, винищаючої українців жиючих в Польщі.

П. Шафран

ДОКУМЕНТИ

Об'єднання Лемків

Варшава, 25.06.1996 р.

Вельмишановному Панові
Президентові України
Леонідові Кучмі

Високоповажаний Пане Президенте,

Об'єднання лемків, що представляє українців з Лемківщини, передає Вам Пане Президенте сердечні вітання від усієї громади лемків – західної гілки українського народу.

Сьогодні могла б відродитися Лемківщина, з якої вийшли одні з найвизначніших, відомих у Європі і світі творців загальноукраїнської культури – поет Богдан Ігор Антонич, мистець НИКИФОР Епіфаній Дровняк, композитор і диригент Ярослав Полянський, скульптор Григорій Пецух та багато інших.

Завдяки таким незламним, золотим людям культура і духовність на Лемківщині перетривала всі найважчі часи, включно з проведенням з політичних причин, насильним вигнанням лемків з рідної землі. Зростаючи з кожним роком туга вигнаних за рідною землею змушувала до повертання лише поодинокі сім'ї, котрі, подібно як мешканці чорнобильської зони, не могли жити поза рідною оселею, у якій вже знищено умови їхнього життя.

Вигнання та розпорошення 50 років тому по території цілої Польщі щораз більше загрожує – згідно з задумом авторів депортації – зникненням цієї етнографічної української групи, також на самій Лемківщині, де ми є меншістю в меншості.

Віriamo, що до вирішення положення українців у Польщі активно підійде Україна, включно з винесенням цих питань у Раді Європи та Організації Об'єднаних Націй.

Вельмишановний пане Президенте,

Просимо прийняти від нас акварель з церквою одного з найстарших лемківських сіл – Снітниця.

Нехай це безцінне джерело нашої непогашеної духовності, що скріплює надію на гідне, вільне і щасливе життя кожного сина нашого народу, нагадує Вам про прагнення лемків жити у мирі та любові до своєї батьківщини.

З глибокою пошаною

Петро Шафран
Секретар

Василь Шлянта
Голова

*

Міністр закордонних справ України

23 липня 1996 року
м. Київ

Голові Головної Управи
Об'єднання Лемків у Польщі
В. Шлянта

Шановний пане Шлянта!

Щиро вдячний Вам за лист, надісланий на мою адресу. Із великим задоволенням пригадуємо наші зустрічі з Вами під час мого перебування у Польщі на посаді Надзвичайного і Повноважного Посла України, які значною мірою сприяли встановленню найтісніших зв'язків з представниками української національної меншини, вирішенню проблем її національно-культурного відродження в РП.

Хотів би підкреслити, що, спираючись на діючі міжнародні механізми захисту прав людини, Україна прагне підтримувати українців за кордоном, зокрема й автохтонних. Свідченням цього є її активна участь у розробці відповідних міжнародно-правових норм у рамках ООН, ОБСЄ, Ради Європи та інших міжнародних організацій.

Постановою уряду України затверджена програма «Українська діаспора на період до 2000 року», яка є основою здійснення державної політичної стратегії у цій сфері.

Ми розглядаємо українську діаспору чи автохтонних українців в будь-якій країні як серйозний чинник у сприянні розвитку відносин з кожною державою, на території якої вони проживають, а тим більше в Польщі, яка є стратегічним партнером України.

Наведені у Вашому листі факти щодо правового становища українців Лемківщини, як і в цілому українців у Польщі, в Україні добре відомі і знаходяться під нашою неослабленою увагою.

Безумовно, Вам добре відомо про те, що з перших днів існування незалежної української держави питання правового скасування наслідків операції «Вісла», було в центрі українсько-польського діалогу на всіх рівнях. Всебічно обговорювалося воно й під час офіційного візиту Президента України Л.Д. Кучми до Республіки Польща 25-26 червня ц.р.

Тому не може погодитися із Вашим твердженням про те, «що з боку України не видно рішучих заходів» у цьому напрямку.

Беручи до уваги, що аналіз та оцінка польсько-українських взаємин цього періоду давалась переважно польськими політиками і дослідниками, нині в Україні здійснюються кроки, щоб на державному і громадському рівнях з урахуванням наукових і юридично-правових досліджень визначитись і дати політично-правову оцінку цим історичним подіям, що, безумовно, прискорить реакцію польської сторони на цю проблему.

Викликає здивування і Ваше зауваження про те, що «дотепер одиноким проявом зацікавлення Урядом України справами українців з Лемківщини» були мої вітання учасникам «Лемківської Ватри-95». А вже, починаючи з 1992 року, на всіх «Лемківських ватрах» були присутні і виступали перед їх учасниками послі України в РП, інші державні та політичні діячі нашої держави.

Слід зазначити, що важливим важелем впливу на вирішення проблеми становища української національної меншини у Польщі може стати укладення угоди між Урядом України і Урядом Республіки Польща про забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин, проєкт якої переданий для розгляду МЗС Польщі ще в серпні 1995 року.

Користуючись нагодою, хотів би висловити мої задоволення в тому, що наша держава буде і надалі надавати всебічну допомогу українським громадам у Польщі у задоволенні їхніх духовних, освітніх, культурно-інформаційних потреб.

З повагою

Міністр Г. Й. Удовенко

*

Zjednoczenie Łemków
Zarząd Główny
38-300 Gorlice
ul. Hallera 20/19

List otwarty uczestników
Łemkowskiej Watry, Zdynia '96

My organizatorzy Łemkowskiej Watry – Zdynia '96, jej goście oraz sympatycy zwracamy się z apelem do Najwyższych Władz Rzeczypospolitej Polskiej – Prezydenta, Sejmu, Senatu i Rządu RP o naprawienie krzywd powstałych w wyniku deportacyjnej akcji „Wisła”. Akcję tę potępił w swej uchwale w 1990 roku Senat Rzeczypospolitej Polskiej, zapowiadając zarazem działania zmierzające do uregulowania spraw majątkowych, zapewnienia rozwoju kultury mniejszości ukraińskiej,

włącznie ze stworzeniem warunków dla zachowania tożsamości regionalnej kultury łemkowskiej.

Jak pisaliśmy w liście Zjednoczenia Łemków z dnia 17.04.1996 roku do Marszałka Sejmu RP „mija kolejny rok przybliżający półwiecze ludzkich dramatów, cierpień i krzywd, których doznali zwykli, cywilni, prości ludzie w wyniku pacyfikacyjnej akcji „Wisła”. Jest to jeszcze jeden rok podtrzymywania skutków politycznych decyzji z drugiej połowy lat czterdziestych, przeprowadzonych w trybie administracyjnym. Mimo prawie 50 lat bezowocnych starań pokrzywdzonych o naprawę doznanych materialnych i moralnych krzywd nie możemy milczeć i akceptować takiego stanu rzeczy”.

Przykładem złej woli władz lokalnych wobec naszych starań jest wzmózona wycinka wciąż nie oddanych nam lasów, wyprzedaj przez Agencję Własności Rolnej zabranej nam ziemi oraz cofnięcie wspólnie wypracowanej decyzji o umieszczeniu dwujęzycznej polsko-łemkowskiej tablicy na muzeum Nikifora-Drowniaka.

Gorlice-Zdynia, d. 19-21.07.1996 r.

Zjednoczenie Łemków
Przewodniczący Zarządu Głównego
Zjednoczenia Łemków
Wacław Szlanta

*

Zjednoczenie Łemków
Zarząd Główny
38-300 Gorlice
ul. Hallera 20/19

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
Sz. Pan Aleksander Kwaśniewski

Prezydium Sejmu i Senatu RP
na ręce Marszałków Sejmu i Senatu
Sz. Panów Józefa Zycha i Adama Struzika

Rada Ministrów na ręce Premiera
Sz. Pana Włodzimierza Cimoszewicza

Dotyczy:

naprawienia krzywd poszkodowanych
podczas wysiedleńczej akcji „Wisła”
w 1947 roku w tym więźniów
obozu pracy w Jaworznie.

Wielce Szanowny Panie Prezydencie, Szanowni Panowie Marszałkowie, Dostojne Panie Posłanki oraz Panowie Posłowie i Senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej, Szanowny Panie Premierze!

Przed sześciu laty na fali przełomowych przemian społecznych i politycznych, dokonujących się u nas i w krajach sąsiednich, pierwszy demokratycznie wybrany Senat RP podjął w 1990 roku jedno z ważnych wyzwań, jakim było i pozostaje nadal ułożenie partnerskich stosunków polsko-ukraińskich. Dobre ułożenie wszelkich kontaktów polsko-ukraińskich jest – jak się dziś podkreśla – niezbędne dla umacniania niezależności Polski i Ukrainy, co służy bezpieczeństwu w Europie i w świecie.

Uznając, że do zbudowania trwałych podstaw polsko-ukraińskiej współpracy konieczne jest przewyciężenie obciążającej nasze stosunki przeszłości, Senatorowie zajęli stanowisko wobec jednego z „bolesnych wydarzeń” okresu powojennego. W przyjętej w 1990 roku uchwale Senat Rzeczypospolitej nie tylko potępił wysiedlenie nas, ale obiecał, że będzie dążyć „do tego by naprawione zostały – na ile to możliwe – krzywdy powstałe w wyniku” dokonanej przez Ludowe Wojsko Polskie deportacyjnej akcji „Wisła”, która do dziś determinuje życie Ukraińców wysiedlonych z południowej i środkowo-wschodniej części kraju, w tym także z Łemkowszczyzny.

Niestety żaden ze zmieniających się wielokrotnie od 1990 roku prezydentów, parlamentów, rządów i sądów praktycznie nawet nie rozpoczął realizowania obietnic zapowiadających działania zmierzające do naprawienia krzywd powstałych w wyniku tej akcji. W piśmie do Marszałka Sejmu Józefa Zycha z dnia 17.04.1996 r., podpisanym przez Przewodniczącego Zjednoczenia Łemków Wacława Szlanta, przypomnieliśmy „mija jeszcze jeden rok podtrzymywania skutków politycznych decyzji z drugiej połowy lat czterdziestych, przeprowadzonych w trybie administracyjnym (...) kolejny rok przybliżający półwiecze ludzkich dramatów, cierpień i krzywd, których doznali zwykli, cywilni, prości ludzie w wyniku pacyfikacyjnej akcji „Wisła” (...). Przed rokiem 28.03.1995 r. – w czasie bezpośredniego spotkania z panem Marszałkiem, przy udziale parlamentarzystów, złożyliśmy osiem tysięcy podpisów, domagających się naprawy skutków deportacyjnej akcji „Wisła”, której najdrastyczniejszą częścią był koncentracyjny obóz w Jaworznie, gdzie w latach 1947-49 na więźniach pochodzenia ukraińskiego zostały popełnione zbrodnie przeciwko ludzkości w rozumieniu artykułu 2a, 2b ustawy z dn. 06.04.1984 roku z późniejszymi zmianami. Postanowienie Prokuratury Wojewódzkiej w Katowicach stwierdza stosowanie tortur i znęcanie się nad osadzonymi w obozie oraz śmierć 161 z nich”. Wszyscy pokrzywdzeni i poniżani, którzy uszli z życiem, (a po pięćdziesięciu latach czekania na sprawiedliwość jest ich coraz mniej) bezskutecznie czekają na zadośćuczynienie.

Nie chcemy komplikowania tych spraw poprzez ich umiędzynarodowianie, dlatego z naszą petycją zwracamy się raz jeszcze do Najwyższych Władz Rzeczypospolitej Polskiej, prosząc o ponowne rozpatrzenie, przygotowanych w 1989-91 roku przez ówczesnych posłów Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego dwóch projektów: 1) sejmowego projektu uchwały, mającej na celu potępienie przez Sejm RP akcji „Wisła”, 2) poselskiego projektu ustawy o zwrocie nieruchomości przejętych na własność państwa w następstwie akcji „Wisła”. Podkreślamy, że te podpisane przez kilkudziesięciu ówczesnych posłów oraz wielokrotnie dyskutowane w odpowiednich komisjach projekty, nie zostały wówczas przedstawione na plenarnych posiedzeniach Sejmu tylko dlatego, że nie dopuściło do takiego czytania i przyjęcia dokumentów Prezydium, tylko w jednej trzeciej demokratycznie wybranego Sejmu, który był Sejmem kontraktowym.

Wierzymy, że rozpatrzenie i przyjęcie tych niezbędnych dokumentów przez już, po raz drugi demokratycznie wybrany Prezydenta i przez Sejm zależy wyłącznie od ich politycznej i moralnej dalekowzroczności i od dobrej woli.

Pragniemy przy tym podkreślić, że przedstawiony wówczas projekt ustawy (którego kopię przesyłamy w załączeniu) zmierza do unieważnienia skutków dekretu z dn. 27.07.1949 roku. Jak czytamy w uzasadnieniu, podpisanym przez kilkudziesięciu ówczesnych posłów projektu uchwały: „dekret z 27.07.1949 roku naruszając wszelkie zasady prawne, legalizował konfiskaty nieruchomości dokonane w trakcie przeprowadzonej dwa lata wcześniej wojskowej akcji „Wisła” (...). **Był to akt bezwzględnej nacjonalizacji, sprzeczny z ówczesnym systemem prawnym, sprzecznym z dekretem o reformie rolnej. (...)**

Przedstawiony projekt ustawy unieważnia skutki dekretu z 27.07.1949 roku, umożliwiając zwrot zawłaszczonych nieruchomości byłym właścicielom lub ich spadkobiercom, o ile nieruchomości te są w posiadaniu Skarbu Państwa, gmin, spółdzielni lub organizacji społecznych. W innych przypadkach, a także na wypadek zrzeczenia się roszczeń o zwrot nieruchomości, ustawa przewiduje możliwość rekompensaty. Tryb przyznawania rekompensat powinien być zbieżny z ogólnym uregulowaniem praw majątkowych, odzyskanych w trybie „reprzywytazacji”, dlatego szczegółowe uregulowanie tego problemu pozostawiamy odrębnej sprawie.

Przedstawiony projekt nie narusza praw osób fizycznych, które nabyły od Skarbu Państwa skonfiskowane wcześniej nieruchomości. Aby ułatwić postępowanie sądowe w tych sprawach wnioskodawcę zwalnia się od opłat sądowych.

ДОКУМЕНТИ

Закінчення з 7 сторінки

Проектована ustawa, likwidując istniejące do dziś następstwa wojskowej akcji „Wisła”, jest aktem sprawiedliwości oraz niezbędnym krokiem do pojednania polsko-ukraińskiego, czytamy w uzasadnieniu do projektu tej ustawy powstałego z inicjatywy byłych posłów OKP Włodzimierza Mokrego i Jana Marii Rokity, upoważnionego do reprezentowania stanowiska w powyższej sprawie podczas prac legislacyjnych.

Mamy zatem nadzieję, że po pięćdziesięciu latach czekania na sprawiedliwość zasada odpowiedzialności zbiorowej, którą zastosowano przeprowadzając deportacyjną akcję wysiedleńczą ludności ukraińskiej pod kryptonimem „Wisła”, zostanie uznana za bezprawną i potępiona także przez obecny, demokratycznie wybrany Sejm RP. W konsekwencji zaś unieważniony zostanie dekret Rady Ministrów z dn. 27.07.1949 roku, który nawet w świetle ówczesnego prawa był sprzeczny z dekretem o reformie rolnej.

Licząc na dobrą wolę o pozytywną decyzję w naszych sprawach, przesyłamy podpisy dotkniętych akcją „Wisła” oraz ich rodzin, zebrane podczas Łemkowskiej Watry w Zduni w 1996 roku.

Sekretarz Zarządu Głównego Zjednoczenia Łemków
Piotr Szafran

Przewodniczący Zarządu Głównego Zjednoczenia Łemków
Wacław Szlanta

Otrzymują:

- 1) Przewodniczący Sejmowej Komisji Spraw Zagranicznych prof. Bronisław Geremek
- 2) Przewodniczący Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych
- 3) Minister spraw Zagranicznych Dariusz Rosati
- 4) Poseł Jan Maria Rokita
- 5) Poseł Mirosław Czech
- 6) Współprzewodniczący Komisji Prezydentów Polski i Ukrainy Minister Jerzy Milewski

- 7) Senator Krzysztof Kozłowski
- 8) „Tygodnik Powszechny”
- 9) „Rzeczpospolita”
- 10) „Gazeta Krakowska”

*

ZJEDNOCZENIE ŁEMKÓW

L.dz. 63/P/96

Gorlice, 1996.08.08

Pan
Aleksander Kwaśniewski
Prezydent
Rzeczypospolitej Polskiej

Przesyłamy Panu Prezydentowi petycję Zjednoczenia Łemków w sprawie naprawienia krzywd osobom pokrzywdzonym w wyniku deportacyjnej akcji „Wisła” z roku 1947, wraz z kserokopiami 1386 podpisów pokrzywdzonych, zbieranych podczas Święta Kultury Łemkowskiej ŁEMKOWSKA WATRA w Zduni.

Prosimy również Pana Prezydenta o przyjęcie delegacji Zjednoczenia Łemków w celu złożenia oryginałów podpisów oraz głębszego przedstawienia tych jakże istotnych, palących dla nas kwestii.

Wyrażamy nadzieję na zrozumienie i dobrą wolę w potraktowaniu naszych problemów.

W załączeniu przesyłamy:

- projekt Ustawy o zwrocie nieruchomości przyjętych na własność państwa w następstwie akcji „Wisła”,
- informację obrazującą skalę problemu,
- artykuł pt. „Ukraińskie piętno” zamieszczony w „Gazecie Krakowskiej” z 26 czerwca br.

Przewodniczący Zarządu Głównego
Zjednoczenia Łemków
Wacław Szlanta

60 років Організації Оборони Лемківщини

6-го червня 1936 року у Філадельфії (США) на першому Лемківському Конгресі прийнято статут Організації Оборони Лемківщини (Західня Україна) в Америці.

Статут вирішував, що містом перебування організації буде уважатися місто, де перебувають голова і секретар. Тому-то голова і секретар повинні бути вибрані все з одного міста або з близьких собі міст. Урядовою мовою організації є мова українська та англійська. Печатка організації округла з українським написом: «Організація Оборони Лемківщини Західної України в Америці» і з відзнакою організації в середині (дубовий лист і смерекова галузка а між ними тризуб). Територією безпосередньої діяльності будуть Сполучені Держави, Канада та взагалі цілий американський континент, а посередньо старий край (територія в Карпатах від рік Попряду і Дунайцю по Сян, іншими словами територія Західної Галичини звана Лемківщиною).

ООЛ ставила собі за ціль згуртувати всіх лемків на американському континенті, які визнають себе українцями, є національного та соборницького переконання, та визнають, що Лемківщина це частина українських земель. Згуртування це мало на меті:

1. повести живу культуру, просвітницьку та загальноосвітню працю між нашими вихідцями з Лемківщини, які під тим оглядом до цього часу були найбільш занедбані

2. нести моральну і матеріальну поміч Лемківщині в старім краю, щоб вона могла освідомитись та злучитись тісно з іншими українськими змлями.

Для досягнення тих цілей ООЛ буде:

1. відкривати відділи по всіх місцевостях, де знаходяться лемки а при них бібліотеки, школи, аматорські, музичні, спортові, самодіяльні і тп. кружки

2. устроювати відчити, дискусійні

зібрання, масові віча і курси які стосуються нашого народного життя

3. ознайомлювати як найширші круги нашого громадянства зі справою Лемківщини

4. поширювати літературу пов'язану з життям Лемківщини та загальноукраїнську

5. старатись розвинути видавничу діяльність як газети, журнали, брошури і тп.

6. утримувати зв'язок з другими українськими організаціями в краю, які провадять діло рятування Лемківщини перед національною загибеллю

7. організувати матеріальну допомогу для старого краю, як стипендії для учнів, фонд для поширення преси, книжки і тп.

Організація Оборони Лемківщини добре заслужилася Лемківщині і лемкам. Бажаємо нашим Землякам в Америці згуртованим в ООЛ доброго здоров'я і успіхів в їх благородній діяльності.

І ОЖИВЕ ДОБРА СЛАВА, СЛАВА УКРАЇНИ.
Т. Шевченко

Просвіта

ГАЗЕТА ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ім. Т. ШЕВЧЕНКА НИЖИНСЬКОГО ПЕДИНСТІТУТУ

№№ 16 - 17

1995 РІК

ЗАСНОВАНА 23 ЛИСТОПАДА 199.

ДО УВАГИ ПРЕЗИДЕНТА, УРЯДУ, ПАРЛАМЕНТУ НЕХАЙ ВОСКРЕСЛИЙ ХРИСТОС БЛАГОСЛОВИТЬ НАС НА ОБ'ЄДНАННЯ

ЗВЕРНЕННЯ ДО ВСІХ ПРАВОСЛАВНИХ ВІРУЮЧИХ УКРАЇНИ (ПРИЙНЯТЕ НА ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРАХ ГРОМАДИ ВСІХСВЯТСЬКОЇ ЦЕРКВИ 15 КВІТНЯ 1996 РОКУ)

Дорогі брати і сестри!

Ми, прихожани храму Всіх Святих Української Православної Церкви Київського Патріархату міста Ніжина Чернігівської єпархії, щиро вітаємо усіх православних християн зі Святом Світлого Христового Воскресіння. ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Сьогодні, коли мільйони православних в усьому світі відзначають це величне свято, ми відчуємо нашу духовну єдність во Христі і радіємо, що, незважаючи на економічну скруту, відбувається духовне відродження нашого народу: відбудовуються з руїн храми, створюються нові православні громади.

Але, на превеликий жаль, мусимо визнати, що Українське Православ'я сьогодні переживає нелегкі часи. Ми, православні християни України, виявилися розділеними. В Україні існують три Церкви, які претендують на право називатися Помісними. Це—Українська Православна Церква Київського Патріархату, Українська Автокефальна Православна Церква та Українська Православна Церква під юрисдикцією Московського

Патріархату. Певні політичні сили, що далекі від християнства та сповідають відомий принцип: "розділяй та володарюй", підіграють цей розкол і намагаються видати його за "міжконфесійне" протистояння. Але, на нашу глибоке переконання, усі три гілки Українського Православ'я не є окремими конфесіями, бо ми маємо одну віру. Нам немає чого ділити. Усі ми православні діти України, в усіх нас один Бог, одна Батьківщина, спільні святі й свята. Безглуздо і злочинно ділити святині нашого народу. Не існує жодних догматичних та віросповідних причин, які б сьогодні перешкождали нашому об'єднанню.

Уже п'ятий рік на політичній карті Європи існує незалежна Українська держава, визнана усіма країнами світу. І тому цілком законною є воля нашого народу мати незалежну Православну Церкву з духовним центром у Києві. Адже саме у Києві 1000 років тому Св. рівноапостольний князь Володимир заклав підвалини Українського Православ'я, саме тут знаходяться найбільші православні святині нашого народу—спожи-

вна кафедра Київських митрополитів Софійський собор та Свято-Успенська Києво-Печерська Лавра.

Сьогодні як ніколи світова громада церкви-сестри готова прийняти Українську Православну Церкву у свою родину під зверхністю Вселенського Патріарха. Для цього нам треба так небагато—об'єднатися, стати єдиною Церквою—Тілом Христовим. Отже, саме в наших руках сьогодні доля і майбутнє нашої Церкви, нашої держави України, наших дітей та онуків. І якщо ми цим не скористаємося сьогодні, наші нащадки нам цього не простять!

Саме тому закликаємо усіх православних християн України, що належать до різних гілок православ'я, кому не байдужа доля нашого народу, нашої рідної землі, об'єднатися довкола Целі відродження єдиної української Помісної Православної Церкви! Звертаємося до усіх першопочатків, ієрархів, священиків та мирян із закликом відкинути взаємні звинувачення та образи, зробити крок назустріч один одному і скликати найближчим

часом Загальноукраїнський Церковний Собор для братолюбного об'єднання всіх православних громад України в єдину Церкву.

Окремо звертаємося до ієрархів, священиків та мирян, що перебувають під юрисдикцією Московського Патріархату, Сусідній та братній нам російський народ, який має власну незалежну державу, має право на існування незалежної Російської Православної Церкви. Але Московський Патріархат, який сьогодні перетворився на знаряддя імперської пропаганди в руках політиків, ніколи не погодиться з існуванням незалежної Української Православної Церкви, як не погодився з незалежністю Церкви Естонської! навіть пішов через це на розрив із Вселенським Патріархом. Українська Православна Церква хоч і називається українською, має свого Патріарха (релігійний центр) у Москві, а тому не може бути Помісною. Крім того, Московська Церква історично є Церквою-дочкою по відношенню до Української Церкви і не має ні морального, ні канонічного права дарувати незалежність Церкви-

Матері.

Зрозуміймо ж, що тільки нам самим, власними руками, чистими помислами, люблячими серцями підняти з руїни свою рідну Церкву і будувати своє релігійне життя.

Звертаємо наші прохання до Президента України. Благославо Вас, шановний Пане Президенте, не залишатися пасивним спостерігачем міжцерковного протистояння, а посприяти об'єднанню православних українців в єдину Українську Помісну Церкву з центром у Києві і визнанню її Вселенським Патріархом. Адже таке об'єднання відповідає інтересам нашого народу, нашої держави.

Нехай воскреслий Христос благословить усіх нас на добрі справи в ім'я розквіту Української Церкви і Української держави!

Настоятель храму, священик
о. Сергій ЧЕЧИН,
священик
о. Леонід ПРОЦВ,
голова громади
Марія АСТАФ'ЄВА.

Коментар до статті: «Звернення до всіх православних віруючих України» в газеті «Просвіта» Ніжинського пединституту, ч. 16-17/95

Оцим продовжуємо тему становлення української православної церкви в українській державі та ворожих маніпуляцій проти української держави і української церкви з боку імперського Московського патріархату і служб спеціальних Москви.

Треба усвідомити собі, що московська імперія чи то царя Алексея Михайловича, чи царя Петра I, чи цариці Катерини II, чи то Сталіна, чи якого-небудь «Сергєвіча» чи «Ніколаєвіча» не зрештунує з володіння над Україною, бо без того не може бути московської імперії!

Нещастям православної Церкви в Московщині є від віків підкорення її владичих структур потребам імперії, а всіх владик, що виступали за незалежність російської православної Церкви від держави, від світської імперської влади — оця влада безпошадно

фізично винищувала і то без жодних скрупулів.

Треба однак надіятися, що скорше чи пізніше (однак за десятки років і не скорше!) Росія, так як і інші імперські колоніальні держави (Англія, Франція, Німеччина, Іспанія, Португалія), внаслідок природних історичних процесів, як історична необхідність (а не з «доброї» волі володарів, або визначених людей!), страгить мій імперії і вимушена буде стати на дорогу демократії та демократичних перетворень суспільства. Тоді і лише тоді перед православною Церквою Росії постане можливість увільнитися від залежності з боку державних структур влади й стати правдиво незалежною церквою, що займеться — замість здійснюванням імперських завдань — побудовою морального і духовного відродження російського народу та

і самої Церкви винищеної та дегенерованої державною імперською владою царською як і большевицькою. Як приклад таких процесів можна подати спроби відродження православної Церкви в Болгарії по провалі сталінської диктатури в 1990 р.

Треба також надіятися, що державна влада в Україні коли поборе економічні та політичні перешкоди та труднощі, що природно виступають як закономірності при трансформації з большевицької тоталітарної системи в демократичну, ринкову, буде могла охоронити Церкву в Україні від чужих провокацій і маніпуляцій і допомогти в утворенні єдиної, об'єднаної, православної, незалежної Церкви, злученої у вселенській Церкві візантійського Патріархату!

Лев Галь

З любов'ю до України

(до 100-річчя від дня народження художника Лева Ієца)

13 квітня 1996 року виповнилося 100 років від дня народження українського мистця Лева Ієца. З цієї нагоди у Національному музеї у Львові, що на вул. Драгоманова, 42, 30 травня цього року відбулося відкриття виставки та вечір пам'яті. Влаштовані заходи зібрали чимало прихильників творчості цього визначного, проте маловідомого в Україні художника. На виставці були представлені малярські та графічні твори Л. Ієца, що зберігаються в Національному Музею у Львові, та твори з приватних колекцій. Доповнювали виставку листи, фотографії, документальні матеріали, багато з яких передав до музею сам художник, а також ксерокопії його рисунків, що сьогодні знаходяться у Римі. Вечір ще раз підтвердив, що творчість мистця цікава, багатогранна і вимагає серйозного наукового дослідження.

Лев Ієц народився у Львові. Тут пройшли його дитячі та юнацькі роки. Та доля розпорядилася так, що дев'ятнадцятирічним хлопцем він покинув рідне місто, і вже повертався до нього час від часу, так і не оселившись тут назавжди. Залишилася нездійсненою його мрія передати свою творчу спадщину із Кракова до Львова.

Талановитий маляр і графік, першорядний рисівник і директор музею «Лемківщина», археолог, реставратор ікон, педагог і громадський діяч. Кожна із сторінок його діяльності вимагає серйозного вивчення та належного пошанування.

«Кожний з нас повинен бодай частину, як не цілого себе, присвятити Україні». У цих словах Лева Ієца уся його суть, його ество, кредо життя і творчості. Його українського патріотизму неможливо відірвати від цілості його багатогранної творчості.

А природа творчості Лева Ієца невід'ємна від його життя, яке пройшло у виїняткових обставинах і виїняткових часах.

Ранній період творчості Лева Ієца співпадає з часом його перебування у лавах Українських Січових Стрільців. На самому початку своєї мистецької праці Лев Ієц перебирає на себе обов'язок відтворити цілу епопею героїчної місії Січового Стрільцтва. «При У.С.С. цілими днями мовчки малював», – зізнається він в автобіографічному листі до Осипа Назарука. Перші рисунки стрільця Л. Ієца з'являються у 1916 році в часописі українського студентства «Шляхи». У цьо-

му ж році у Пісочній художник розпочинає працю над «Антологією Стрільської творчості», яка триває півтора року. Сьогодні з перспективи часу ця книга має неоціненну вартість як мистецький документ тієї доби. Нині «Антологія» зберігається у Римі в монастирі оо. Василян, куди передав її сам художник.

У перші дні визвольних змагань за Львів в листопаді 1918 року Лева Ієца поранено в обидві ноги. Після тривалого лікування його як військовополоненого поляки відправляють до табору інтернованих у Домб'є під Краковом. Тут він продовжує активно працювати як художник. У своїх спогадах Лев Ієц згадує: «Я скоро роздивився в домб'єнському життю, сам взяв участь в нім і постановив зладити пам'ятну книгу під назвою «Домб'є» – занотувати все те, що у грудях не одного шеміло під ту тяжку хвилю в неволі... Нехай цей збірник стане на довгі часи золотою пам'яткою для кожного українця». Разом зі своїми товаришами з Гуртка артистів-малярів на Домб'ю Лев Ієц створює серію рисунків зі сценами таборового життя, портретами визначних діячів української культури, політичного світу і української церкви. Альбом «Домб'є» сьогодні теж зберігається в Римі і як «Антологія» є неоціненним мистецьким документом тих днів.

Після звільнення з табору на початку 1920 року Лев Ієц вступає до Краківської Академії мистецтв.

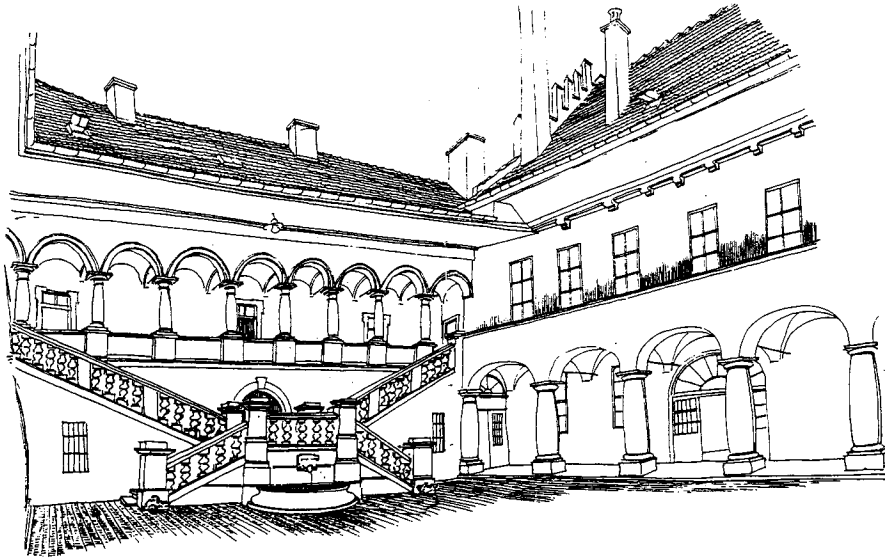
Нова атмосфера в Академії, така неподібна до недавню пережитих років, дає змогу зосередитися над чисто мистецькими проблемами. Лев Ієц наполегливо студіює малярство у Станіслава Дембіцького, графіку у Яна Войнарського, багато працює. Він, живий та енергійний, стає активним експонентом багатьох виставок, зокрема Гуртка Діячів Українського Мистецтва у Львові, до якого вступає 7 листопада 1922 року. Вже в академії, маючи за плечима багатий творчий досвід з Усуусів. Л. Ієц стає справжнім віртуозом у рисунках і ніхто з його колег під тим оглядом не міг рівнятися з ним. За час навчання в Академії (1920-1924 рр.) Л. Ієц виконав 350 рисунків, які, на жаль, розгубилися між людьми у Сяноці під час Другої світової війни. Окрім рисунку, Л. Ієц пробує свої сили у різних графічних техніках: суха голка, мідерит, літографія, дереворит. У Національному Музею у Львові зберігаються з періоду навчання у Кракові 8 рисунків художника – зображень старих дерев'яних церков з околиць Буська, що на Львівщині, та 2 дереворити зображенням вчителя Л. Ієца – художника Олексія Новаківського.

Після закінчення Краківської Академії мистецтв Лев Ієц повертається до Львова, проте не знаходить праці у Львові і 1 січня 1925 року приймає посаду учителя рисунків у гімназії в Сяноці на Лемківщині. Так розпочинається один з важливих і плідних періодів його творчості – сяноцький.

Як педагог сяноцької гімназії, а згодом жіночої семінарії та народної школи працював на протязі 14-ти років, успішно склав усі іспити й одержав диплом професора. Проте лише педагогічна праця не могла задовільнити малярські амбіції Л. Ієца.

В період перебування на Лемківщині Лев Ієц створює чимало акварелей, рисунків, праць у різних графічних техніках, проте основну увагу зосереджує на олійному малярстві. Місту Сяноку, його мальовничим околицям, а особливо різним міським закутинам присвячує художник свої архітектурні пейзажі – «Сянік», 1930 р., «Старі дома в Сяноці», 1931 р., «Манастирські сходи у Сяноці», 1931 р., «Сяноцька синагога», 1931 р. та багато-багато інших.

За своїм темпераментом його малярство близьке до експресіонізму. Надихане суб'єктивними переживаннями, оповите сумом і неспокоєм. «Твори Лева Ієца» – зазначає П. Ковжун – «це

Краків. Подвір'я при вул. Св. Анни 12....

його окремий світ, що належить виключно йому одному – світ ним виплеканий і пережитий по свому».

Мистецтво художника привернуло увагу Асоціації Незалежних Українських Мистців у Львові, я і влаштувала у лютому 1934 року персональну виставку його праць та видала до 25-ліття творчості монографію пера Павла Ковжуна. Влаштована АНУМ виставка пройшла з великим успіхом і принесла Л. Ієцу ім'я «малювача інтимних закутин».

Перебуваючи на Лемківщині, Л. Ієц звернув увагу не лише на мальовничість лемківської природи, але й на багатство й архаїчність форм лемківського мистецтва та потребу його збереження.

Чи не найбільшою заслугою Лева Ієца у ділянці української культури є заснування у 1930 році у Сяноці музею «Лемківщина», який за короткий час став справжньою скарбницею матеріальної та духовної культури лемків як етнічної групи українського народу. За період існування музею (1930-1944 рр.) його працівниками було досліджено 106 сіл Лемківщини та зібрано понад 8 тисяч експонатів. Серед найцінніших експонатів була збірка давніх лемківських ікон та рукописних церковних книг. Неабияку мистецьку вартість склали збірки фелонів, антимінсів, церковних чаш, церковної різьби, нумізматики, а також збірка лемківського одягу, прикрас, вишивок та писанок. Кожен експонат незаперечно доводив автентичність лемків на своїх землях.

Лев Ієц, за словами Івана Кедрина, вважав музей «своєю дитиною та піклувався ним як батько». Тому утрата цієї мистецької дитини влітку 1944 року була для нього великою трагедією.

Після Другої світової війни Лев Ієц переїжджає до Кракова. У 1951-1958 рр. викладає рисунок у Краківській Академії мистецтв. Протягом 1956-1962 рр. з-під його вправної руки виходить 450 рисунків під загальною назвою «Старий Краків», які згодом у 1966 році до 1000-ліття міста дарує Історичному музеєві Кракова. Частина цих праць видана друком у 1958 році в альбомі «Давні майданчики і подвір'я Кракова в рисунках Лева Ієца». У своїх рисунках Л. Ієц зумів з надзвичайною майстерністю, легко і невимушено вловити неповторну чарівність архітектурних пам'яток і поезію старих вулиць, провулків, під'їздів, подвір'їв Кракова. Рисунки Л. Ієца посідають не лише велику артистичну вартість, але завдяки своїй правдивості документальну вартість, яка зростає в міру того як спливає час, і як поступово розбудовується місто,

...та вул. Флоріанській 27

адже більшість рисунків представляють об'єкти, які вже не існують чи не існують у такому вигляді, в якому зафіксував їх художник.

За 50 років своєї творчої діяльності Лев Ієц створив понад 3200 рисунків, акварелей, олійних картин, дереворитів. Виставляв свої твори на багатьох виставках у різних країнах світу – Польщі, Чехословаччині, Франції, Австрії, Німеччині, Італії, США. Його праці зберігаються у 12-ти музеях світу, зокрема у Києві, Львові, Сяноці, Кракові, Римі, Софії, Відні, а також у приватних колекціях. Його творчість стала темою близько 800 публікацій у газетах і журналах.

Л. Ієц постійно підтримував творчі контакти з Львівським Музеєм українського мистецтва (тепер Національний Музей у Львові). До його архіву мистець надіслав чимало цінних матеріалів про себе – документи, листи, фотографії тощо. Саме сюди він хотів передати свій творчий доробок. Проте в тогочасних умовах, коли все вирішувало не Львів, не Київ, а Москва, це було неможливо.

Помер художник 16 грудня 1971 року у Кракові. Як писав С. Гординський, з Ієцом відійшла одна з найбільших творчих постатей нового українського мистецтва. Нехай його життя, сповнене невтомної творчої праці та незгасимої любові до України, стане прикладом для сучасних та майбутніх українських поколінь.

16 червня цього року Товариство «Лемківщина» організувало вечір пам'яті Лева Ієца. Вступне слово виступив голова крайового Товариства «Лемківщина» професор Іван Щерба. Він коротко ознайомив багаточисельну публіку з творчим надбанням професора Лева Ієца і представив молодого доповідача Оксану Жеплинську, яка зробила всебічну доповідь про особисте життя мистця. Учасники вечора висловили побажання ширше пропагувати творчість ще досі маловідомого на Україні художника Лева Ієца, а особливо переселенням з Лемківщини, який так багато зробив для вивчення та популяризації лемківського мистецтва. Окрасою вечора був виступ народної хорової капели «Лемковина», яка відтворила лемківські народні пісні, і слухачі зі сльозами на очах сприймали їх. Диригував хором заслужений діяч культури України лемко Іван Кушнір. Вечір надовго залишиться в серцях слухачів.

Оксана Жеплинська
науковий працівник
Степан Кишчак

член Спілки художників України

І ОЖИВЕ ДОБРА СЛАВА, СЛАВА УКРАЇНІ.
Т. Шевченко

ПРОСВІТА

ГАЗЕТА ТОВАРИСТВА „ПРОСВІТА“ ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА НАКІЇВСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПІДЧИТТЮ

№ 16 - 17

1995 РІК

ЗАСНОВАНА 23 ЛИСТОПАДА 1997

«ХОХЛАЦЬКИЙ» СИНДРОМ — ТРАГЕДІЯ НАЦІЇ

В кожній країні світу немає виховання „взагалі“. Воно завжди має конкретно-історичну національно-державну форму вираження і спрямоване на виховання громадянина конкретної держави, яка не може бути безнаціональною. Наш новгород-сіверський земляк, видатний педагог К.Д. Ушинський писав: „У кожного народу своя особлива національна система виховання... Як не можна жити за взірцем іншого народу... точно так же не можна виховуватись за чужою педагогічною системою“.

Національне виховання найповніше відповідає потребам відродження України. Воно однаково стосується як українців, так і представників усіх народів, що проживають в Україні і передбачає надання широким можливостей представникам усіх етносів для пізнання своєї історії, традицій, звичаїв, мови, культури, формування власної національної гідності.

В газеті „Освіта“ від 26 жовтня 1994 року опублікована „Концепція національного виховання“, яка схвалена Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти України і прибрала статус офіційного документа, мета якого визначення стратегії розвитку наскрізної системи виховання молодого покоління, наповнення виховання гуманітарним змістом, що відповідає актуальним завданням відродження національної культури, становленню Української держави.

В основу концепції покладені принципи, що визначають зміст, форми і методи національного виховання: народності, природовідповідності, культуровідповідності, гуманізації, демократизації, стійкості, безперервності виховання та ін. Визначені основні напрями національного виховання та основні виховні завдання сім'ї і родини, дошкільних закладів, шкіл, позашкільних установ, ПТУ та

вузів.

Формування особистості — неперервний і винятково складний процес, в якому діє багато факторів. Головною метою національного виховання є формування особистих рис громадянина України, які включають у себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту. Найважливішою громадянською рисою особистості є сформованість національної самосвідомості, патріотичних почуттів до рідної землі, свого народу, готовності до праці в ім'я України.

Дійовим засобом відродження нації є формування в людини національної гідності і гордості за свою Батьківщину, відмова від почуття національної меншовартості, почуття національної неповноцінності. Ця хвороба, що її так точно помітив та описав Тарас Шевченко, властива сьогодні багатьом громадянам в зневажливому самовизначенні — „хохол“, в зневазі і презирстві до рідної мови, до власних батьків і діда, до землі, на якій вони виростили. Чи є на світі поляк, який назвав би сам себе ляхом? Чи хто чув, щоб якийсь росіянин представився як москаль чи кацап? А в нас на кожному кроці: „Я хахлушка із Полтави!“ „А хохол із Нежина! Но мову вашу не знаю и знати не захчу!“

Цей комплекс меншовартості, цей „хохлацький синдром“ — наша національна трагедія, що загрожує не тільки нашій державній незалежності, але й нашому існуванню як нації. Головна біда в тому, що ми всі, починаючи від робітника чи селянина і закінчуючи міністрами та депутатами Верховної Ради, ще не усвідомили себе представниками державної нації, носіями незалежності і державності.

Існує один аспект, який не потребує від суспільства великих коштів, але важить для нації дуже багато: це престиж національної мови. На жаль, попри всі свої багатства, українська мова далеко не всіма усвідомлюється в нашій державі престижною. Громадяни незалежної України готові платити шалені гроші, щоб навчати своє дитятко англійської чи французької і мало хто прикладає зусиль, щоб воно опанувало одну з найдосконаліших мов світу — свою рідну, українську.

Нам треба добре усвідомити, що, зневажаючи свою мову, ми зневажаємо самих себе. А чи буде нас поважати світ, якщо ми самі себе не поважасмо?

Прищепити дітям гордість за свою націю найпростіше через нашу мову і скарби, в яких нагромаджений досвід наших предків, відбито їх світосприйняття. Є в нашій мові слова часів індоєвропейської мовної єдності, що зближують нас з багатьма народами Європи та Азії, є свідчення тісних контактів з тюркомовними кочівниками, багато цікавого може дати вивчення запозичень з грецької та латинської мов. Через нашу мову ми споріднені мало не з цілим світом. Але сьогодні постала проблема вживання української мови. Це звучить парадоксально: під загрозою мова незалежної держави! І що небезпечно створюють не тільки чужі емісари, а й власні громадяни, носії української мови!

Пояснюється це тим, що більшість носіїв національної мови абсолютно не звертає уваги на те, як вони говорять і пишуть, бездумно вживають слова і вирази, спілкуються між собою російсько-українським суржилом або виключно російською мовою. К.Д. Ушинський писав: „Мова народу — відображення батьківщини і духовного життя народу“. Хто сьогодні дбає про українську мову, про духовне життя, освіту і культуру народу

та його підростаюче покоління?

Ці слова і терміни випали навіть з лексикону державних діячів, їх замінили нові терміни: „альтернатива“, „менеджмент“, „менталітет“, „істеблішмент“ та інше. Щоб пояснити їх значення учителям і батькам треба звертатися до словників ішомовних слів, а деяких і там не знайдеш. Понад 150 депутатів Верховної Ради звернулися до Президента України з пропозицією про надання російській мові статусу другої державної, не розуміючи того, що друга державна мова — це таке ж ненормальне явище, як друга голова у чорнобильських телят мутантів. Ці депутати та їх прихильники небезпечні тим, що несуть в собі загрозу основній функції національної мови, без якої суспільство перестав бути суспільством, — функції комунікації.

Відродити націю, національну самосвідомість, національну гідність українця, його любов і повагу до історії, мови, культури, традицій і звичаїв народу може тільки наскрізна система національного виховання, основою якої є сім'я і школа, учитель, через руки і серце яких проходить кожна дитина, можна сказати, що сім'я і школа формують націю.

Сподіваюсь, що мої колеги і студенти — майбутні професійні педагоги не лише зацікавляться концепцією національного виховання, а й сприймуть її близько до серця і робитимуть все, щоб допомогти українському народові вистратися на весь зріст і довести самого собі і всьому світові, що ми великий, талановитий, працьовитий народ, який любить свою Батьківщину і заслугує на повагу.

П.М. ШЕРБАНЬ,
керівник творчої групи по створенню концепції національного виховання, заслужений учитель України, професор кафедри педагогіки.

Коментар до статті: «Холхлацький» синдром – трагедія нації

Процеси денационалізації, задуманої, запланованої, послідовно і наполегливо здійснюваної десятич, сотки років державними, загарбницькими структурами влади, ворожбї супроти підбитих, підкорених поневолених народів є однакові незалежно від країни, що чинить той злочин, як і однакові є злочинні, трагічні дя підкореного народу наслідки таких денационалізаційних маніпуляцій і діянь!

Різняться оці дії лиш одним – мовою, якою говорити і навчати забороняється, або для якої твориться «законні» перешкоди, та мовою, якою отакі злочинні «закони» пишуться.

І можна тут прикладово зівставити пари мов: німецьку – польську: (заборона вчити релігії в польській мові та страйк польських дітей у Вжесні біля Познаня в пруській монархії 1901 р., російську – українську: валуєвський циркуляр з 1863 р. й царський емський указ з 1876 року проти прилюдного вживання української мови, тзв. «малоросійською язика» в мові, письмі, театральних виставах і тп.; польську – українську (закон тзв. «лекс Грабські» з 1924 р., схвалений польським соймом II Речі-посполитої Польської, що практично ліквідував публичне державне шкільництво українською мовою (майже силоміць видерте польській адміністрації австрійської провінції Галичини); польську – українську (реформа освіти Єнджеєвіча 1932 р., що ліквідувала педагогічні ліцеї, в тому і українські, що підготовляли вчителів української мови та сказувала на фактичну смерть – в перспективі – навчання українських дітей рідної мови з браку вчителів української мови).

Про події польської влади супроти українського населення в ПНР – Людловій Польщі після 1946 р. немає потреби згадувати, бо всі на власній шкірі перейшли наслідки особливого «геноциду»-народвбивства, то є винищування народу також методами позафізичними, тобто через насильну денационалізацію, то є відмова державою вести публичну, заальну освіту для дітей національної меншини в їх матірній мові в публичній школі облігаторійно, тобто обов'язково.

Коли взяти це до уваги, то є очевидним, що коли чергові покоління дітей впродовж десятиків років (у Польщі з волі державної влади і запланованої нею насильної днационалізації-польонізації) – точно близько 70-ти років не вчаться рідної мови та історії, то мусить виступити деструкція національної свідомості в чергових поколіннях! В самій родині – без діяння з боку школи, національної школи – немає способу угрунтувати-уміцнити національну свідомість молодого покоління з причин запроювання-зайнятості батьків-родичів і малого часу для праці з дітьми, а рівночасн діянням чужомовної та чужокультурної школи і середовища впроваджують деструкцію в про-

цес національного виховання в родині.

Якщо до того додати спрямовані дії державної влади на використання ефектів деструкції національної свідомості (напр. покликунання спеціальних організацій: краківський «Воевудзкі комітет до справ Лемковщини» – кінець 1920 років – як структури спільних дій Міністерства Релігійних Віросповідань і Публичної Освяти, Мін. Внутрішніх справ, Мін. Військових Справ, воеводів кількох воевідств, представників польських націоналістично-нацистських організацій для запланування та здійснювання ідеї відчуження лемків, бойків і гуцулів від українського народу подібно як в 1940 році генеральний губернатор Ганс Франк та райхсфюрер СС і Райхсхієрговптамт Гайнріх Гімлер на нараді в Закопаному рішили утворити окремі народи Іораленфольк, Лемкенфольк, Гуцуленфольк, то лишається лише розв'язати питання якими способами і методами та фінансовими засобами здійснити такі ідеї.

Влада санаційної Польщі (в ніби демократичних умовах) усувала – службово переносила з етнічних українських територій українських вчителів і прислала учителів-поляків, які не знали мови етнічного українського населення. Пропагувала ідею, що лемки не українці (використовуючи прив'язання лемків до старинної назви «русин», нехтуючи фактом, що під кінець 1920-их років польський сойм схвалив постанову, що назви «русин» і «українець» є тожні і в урядуванні державні структури вживатимуть назви «українець!»). Усувала зі шкіль затверджені Мін. РВ і ПО підручники до української літературної мови й впроваджувала нові придумані «буквари» писані жакхливо мішаниною слів лемківських криницького регіону (західня Лемківщина), особливо пенетрованого новосанчівськими ендеками (один з трьох найсильніших ендецьких осередків по познанському і лівівському!) а потім так званого «галіцкаво наречія»), тобто потворно здегенерованої задля неуттва російської мови а далі слів польської мови та польонізмів в лемківських говірках, зі застосуванням напівросійського, напівпольського правопису. Наслідки тої ендецької та польських служ спеціальних провокацій видні і нині в видавництвах «Стоваришнія лемків», «Бесіди» і «Лемківській сторінці» «Нашого слова» головн з причин служних і безсовісних людей скорих вислугуватися польським шовіністам.

Подібну провокацію гітлерівці створили на Підгалію серед підгаліанських гуралів – засновуючи початкові школи з так званим «гуральським езикем!» Нинішні дії польської освітньої влади з навчанням «лемковського езика» це продовжування провокації служ спеціальних II Речі-посполитої Польської як і гітлерівської окупаційної влади в Генеральній Губернії.

В тому контексті треба розглядати дії польських служ спеціальних ПРЛ і советських – КІБ з 1980-их років, коли уактивнений був агент КІБ і чехословацьких служ спеціальних (за даними чехословацького «Руде Краво» з 1991 року) Роберт Магочі – проф. Торонтського університету, що почав пропагувати найперше відрубний «лемківський нарід» а опісля відрубний «червертий» а може точніше «п'ятий» слов'янський нарід в Карпатах. До пропаганди сепаратистських ідей Р. Магочі включились галасливо нацисти Словаччини і Польщі а також люди з науковими званнями а професійні шовіністи в практиці, університетів так Словаччини як і Польщі (особливо університетів Ягайлонського, Вроцлавського, Познанського і ін.) і такі поважні часописи як «Справи Мендзинародове» («Польського Інституту Справ Мендзинародових» (ч. 7-12)XLV (з 1992 р.). Це вказує на особливу державну увагу відповідальних за польонізацію української національної меншини у Польщі установ (здійснювання принципу «діли і володі»).

Коли до того додати кількадесятьрічний натиск польської шовіністичної пропаганди негативного стереотипу українця, то не належить дивуватися, що бідні, застрашені люди ховаються за нейтральну назву «лемко» в місце «українець», а маніпульовані службами спеціальними слабі люди для вигоди і особистих користей пропагують «лем-лемківські» ідеї, «лем-лемківський» окремих нарід і такі другі нісенітничі. Коли до того ще можна – за гроші що ними диспонує Р. Магочі – виїхати на якусь «стипендію» до Канади і бути мило трактованим безсовісними ендецькими науковцями університетів, то тоді не треба дивуватися, що слабі люди не знають як себе звати: «хохлами» чи «лем-лемками», чи ще інакше.

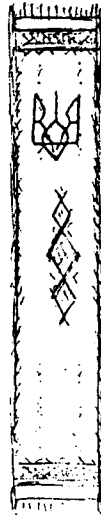
Очевидно є різниця між діями на «творення» нового народу («дівіде ет імпера») політика а правом людини, окремої людини називати свою національність довільно після власної вподоби. Це дві різні справи.

Не без значення в процесі денационалізації – польонізації українців у Польщі є спомагання ендецьких зусиль спеціальних диспозиційних осередків науки і масмедій з боку, служних все супроти державної влади, владик обезсиленого державного Полського Автокефалічного Косцьола Православного, що при кожній нагоді з боку мирополита Василя відмежовує лемків від українців. Спирає його в тих діях примає Польщі кардинал Юзеф Ілемп, який в гратуляційному листі до владки Мартиняка з 1991 р. також відмежовує лемків від українців – згідно з його ендецькими, шовіністичними привичками («Тигоднік Повшехня» 10.3.1991 р.).

Лев Галь

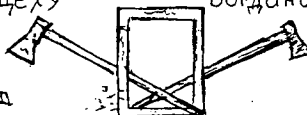
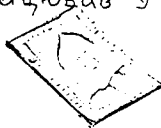

Величко Осип

Осип Величко народився 4 січня 1922 року в селі Вязівниця Ярославського повіту (тепер РП) у родині священика. Дитинство пройшло на Лемківщині. 7 класів закінчив у Сяноці. З 1936 по 1939 р. навчався в Українській чоловічій гімназії в Перемишлі, а з 1940 по 1943 р. в Українській учительській семінарії в Криниці. У 1943-1945 р. вчителював у Боську та Одрехові Сяницького повіту. У 1945 р. переселився в УРСР у Бережани Тернопільської обл. Працював у бібліотеці, відтак директором районного будинку культури. У 1949 р. переїхав до Стрия Дрогобицької обл. Працював у дитбудинках Стрия і Сколе — інструктором з трудового навчання (1950-1955 рр.) У 1955 р. переведений у середню школу № 5 — вчителем виробничих класів. З 1973 по 1983 р. працював у сувенірному цеху

Стрийського лісгоспзагу — різьбярем. З 1982 року пенсіонер. З 1960 р. — член літературно-мистецького об'єднання «Хвилі Стрия», а з 1966 р. — член художнього фонду СРСР. Нагороджений грамотами міського, обласного відділу народної освіти та Міністерства освіти УРСР, дипломом Управління культури, грамотами за участь у виставках 1982-1983 р. в Києві, ювілейною медаллю «За доблесну працю» (1970 р.), медаллю «Ветеран праці», значком «Лауреат II всесоюзного фестивалю народної творчості» (Москва, 1987 р.) Маю вісім персональних виставок: Стрий — 1972 і 1982 рр., Дрогобич — 1972 і 1982 рр., Бережани — 1986 р., Сколе — 1986 р., Самбір — 1988 р. У книзі письменника В. Яворівського «Крила, вигострені небом» (Вид-во «Молодь», Київ, 1975 р.) вміщений нарис про мою творчість «Літа шукань і звершень». Одружений. Дружина Марія. Маємо дві дочки: Богдано — вчитель, Ярослава — журналіст.

ДИТЯЧА СТОРІНКА

ТАРАС ГРИГОРОВИЧ
ШЕВЧЕНКО —

був славетний поет і художник. Він писав щиро, правдиво, чесно. Мав красивий голос, знав багато народних пісень і дуже гарно співав. Він любив кобзарів, бандуристів. І сам грав на кобзі й скрипці. Тільки життя в нього було тяжке. Рано залишився сиротою і поневірявся по світу, був на засланні, в солдатах. Не мав власного кутка. То й ніде було з кобзою подітися. Але як трапиться де кобза, то вже одведе душу. Велику силу духу він мав. Приятелі любили, як він співав, грав на кобзі. Тарас Григорович і свою книгу назвав: «Кобзар». Він був справжній співець свого народу, знедаленої України. Його думи, його пісні на Україні повік не забудуть. І в світі.

$$\begin{array}{r}
 1 + 3 + \square = 6 \\
 3 + \square + 6 = \square \\
 \square + 1 + 4 = \square \\
 \hline
 11 + 6 + \square = \square
 \end{array}$$

МАТЕМАТИЧНА ХРЕСТІВКА

В порожні квадрати
вписати цифри так,
щоби були правильні
розв'язання.

Омелян Цісик

(до 110 річниці від дня його народження)

Минає 110 років від дня народження відомого українця Омеляна Цісика. Народився Омелян Цісик 18 березня 1887 р. в с. Ключеві, Коломийського району на Івано-Франківщині в сім'ї священика. З самих дитячих літ йому було добре відоме життя сільських дітей, з якими малий Омелян провів своє дитинство та навчання в початковій школі. Він добре був ознайомлений з життям сільських трударів, любов і пошану до яких він зберіг на все життя.

Гімназію та університет закінчив у Чернівцях на Буковині. Працював впродовж свого життя викладачем української мови й літератури в гімназіях м. Кіцмані, в Стрию. Останньою посадою на українських землях був його пост директора Української Вчительської Семінарії в м. Криниці в 1940-1944 рр. Новосанчівського повіту на Лемківщині. До цього працював директором учительської семінарії в м. Стрию з 1930 до 1939 р.

По розподілі Польщі за договором Молотов-Рібентроп Лемківщина залишилася в т.зв. Генеральному Губернаторстві. Землі Галичини на схід від Бугу й Сяну попали під більшовицьку окупацію. Понад 30 тисяч інтелігенції прибуло з Волині й Галичини до Генерального Губернаторства, які не хотіли з політичних міркувань залишитися на давніх місцях праці, бо опинились би в Сибіру.

Їм треба було дати працю й житло, створити мінімальні умови для виживання. Хто міг працювати в школах, їх направляли в села на учительські посади.

Навчання в школах Лемківщини, Надсяння, Холмщини розпочалось українською мовою, бо до 1939 р. воно здійснювалось повсюдно тільки польською мовою. Серед тих 30 тисяч був і Омелян Цісик.

Він бачив як нелегко було здійснити перехід українських шкіл на українську мову навчання. Не вистачало українських учительських кадрів.

Український Центральний Комітет у Кракові, очолюваний Володимиром Кубійовичем доручив Омеляну Цісику організувати українську учительську семінарію на Лемківщині.

Набувши досвіду організації Української Учительської Семінарії в м. Стрию Омелян Цісик взявся за цю справу з великим ентузіазмом. Дріматися не було часу, треба було діяти оперативно.

Почалася розвідка. Де можна ство-

рити такий навчальний заклад, на базі чого?

В Сяноці почала створюватися торговельна школа. Отже, будинків для навчального корпусу семінарії й гуртожитків для проживання студентів не було. В м. Ліську також не було де розмістити семінарії, не знайшлося такої можливості в Дуклі, чи Горлицях, Новому Санчі. Зупинились на Криниці. Місто гарне, курортне, але де роздобути приміщення. Та ідею створення семінарії поволи вдалось реалізувати.

Оголошено було набір слухачів на педагогічні курси, тобто таких людей, які мали вищу або гімназійну освіту, але не мали педагогічної освіти й практики і не змогли б працювати в школах. Місцем таких курсів обрано Криницю. Швидко почали поступати заяви на такі курси. Для навчального корпусу було вибрано школу в Криниці-селі, помешканнями стали приватні квартири.

І так уже в 1939-40 навчальному році курси розпочали роботу. Одночасно розпочав роботу підготовчий курс для вступу в учительську семінарію молоді навколишніх сіл Лемківщини.

Помалу вдалось Володимирі Кубійовичу і Омелянові Цісику домогтися від німецьких властей виділення вліли «Світ» для навчального корпусу учительської семінарії в Криниці-Місті та вліли «Ренесанс», «Седліско» і «Кольонія» для проживання студентів. Запрацювала на повний хід «кузня» українських учительських кадрів для українських шкіл Лемківщини.

Цецилія зі Стремецьких і Михайло Реваки з Нової Веси, власники млина і флюша зі своїми доньками в городі коло пасіки

Здійснено випуск 30 вчителів з педагогічних курсів у 1940 році і направлено їх у сільські школи Лемківщини. По всіх селах Лемківщини національно свідомі вчителі і священики розпочали підготовку молоді приватними лекціями до вступу в учительську семінарію в Криниці. Потягнулися юнаки і дівчата з сіл Лемківщини, а навіть з Холмщини до учительської семінарії в Криниці й уже в 1940/41 навчальному році їх було уже біля 500 чоловік. Вчорашні сільські хлопці і дівчата стали студентами учительської семінарії.

Авторів цих рядків пощастило в 1940 році після підготовки в с. Свіржова Руська у вчителя Петра Драґа, а згодом у Святковій Великій у вчителя Василя Гірного, відомого фелетоніста й письменника, який учився у той час у Святковій Великій, поступити на другий курс учительської семінарії й вперше побачити Омеляна Цісика.

На перший погляд він видавався недоступним і дуже суворим. Але коли я почув оголошення ним наказу про зарахування вступників на навчання і в тому числі й мене, він видався мені не тільки суворим як справедливим.

З того часу аж до закінчення семінарії в 1944 р. я мав можливість спілкуватися з Омеляном Цісиком не тільки на лекціях української мови і літератури, але й при відвіданні ним нашої бурси разом з Володимиром Кубійовичем, а відвідували вони нас дуже часто. Цікавилися всім, виділяли нам стипендії.

Дуже цікавими і змістовними були лекції Омеляна Цісика з української мови і особливо з літератури.

Незабутніми на все життя залишилися його лекції про життєвий і творчий шлях Івана Котляревського, Тара-

са Шевченка, Івана Нечуя-Левицького, Лесі Українки, Івана Франка. Це його лекції зробили випускників семінарії національно-свідомими українцями, патріотами України, борцями за її волю і незалежність.

Надзвичайно багато уваги приділяв Омелян Цісик оволодінню українськими-лемками літературною мовою, а було це не легко.

Хоч хлопець чи дівчина сказали слово літературно правильно, але наголос поставлений так, що аж трясло Омеляна Цісика. Але він розумів труднощі дітей-лемків у оволодінні правильною літературною українською мовою й робив все для того, щоб полегшити їм це зроби.

З цією метою в бурсах систематично проводилися літературні вечори й диспути присвячені письменникам, які вивчалися за програмою: Іван Котляревський, Євген Гребінка, Квітка-Основ'яненко, Тарас Шевченко, Степан Руданський, Леся Українка, Нечуй-Левицький, Панько Куліш, Іван Франко і ін. Це примушувало нас читати літературу, готувати виступи-реферати, приймати участь в дискусіях, спілкуватися літературною мовою.

Дуже часто на цих вечорах був присутній Омелян Цісик, а також Денис Лукіянович, який проживав на той час у Криничі.

Крім цього, Омелян Цісик дав розпорядження настоятелям бурс розмістити в кімнатах студентів так, щоб в кожній кімнаті жили семінаристи з Холмщини, Надсяння, Галичини з вихідцями з Лемківщини, що примушувало всіх спілкуватися літературною мовою.

Дуже турбувався про розвиток культурних надбань семінаристів. В бурсах організувалися вечори розваг і відпочинку почергово – раз в бурсі хлопців, куди запрошувалися дівчата, іншим разом в жіночих бурсах, а їх було дві – «Ренесанс» і «Седліско», на які запрошувалися хлопці. На цих вечорах були присутні класні керівники Росткович, Волошинська, Левицький і інші, і вчили нас як себе культурно поводити в громадських місцях та різних товариствах.

Завжди семінаристів запрошували на різні вистави, чи концерти, які ставила українська інтелігенція, що жила в той час в Криничі. Тут вперше я був присутній на опері «Запорожець за Дунаєм», яка була спільно поставлена інтелігенцією з семінаристами. Незабутнім залишився вечір «Маланки», що відбувся у віллі Франца Йосифа, званій в той час «Старий Кургавз», організований українською інтелігенцією Криничі. Таке вдалось побачити тільки раз в житті!

Велику увагу приділяв директор се-

мінарії мистецькому життю семінаристів. При бурсах існували камерні хори. В «Кольонії» таким хором керував Микола Філь, а в жіночій бурсі Наталія Волошинська, а зведеним хором семінарії диригував відомий маестро Роман Левицький, під керівництвом якого хор досягнув найкращих вершин, був переможцем конкурсу хорів на честь 100-літнього ювілею Миколи Лисенка в оперному театрі у Львові і був удостоєний зустрічі з Митрополитом Андреем Шептицьким.

Організувалися виставки також малюнків семінаристів. Особливо відзначався завжди Осип Величко.

Велику увагу приділяв Омелян Цісик розвитку спорту семінаристів. Кожної весни відбувалися спортивні змагання семінаристів на міському стадіоні. Перемагали завжди в різних видах спорту В. Дмитришин та брати М.М. Федаки.

При семінарії існував курінь молоді, який завжди очолював Василь Дмитришин. Організувалися походи на гору Яворину, до ріки Дунайця, на гору Соколицю в Пенінах і ін.

Не випадало з уваги духовне життя семінаристів. Викладалися релігія в семінарії, що неділі і в релігійні свята семінаристи брали участь в Богослужіннях, як православні так і греко-католики, дуже часто разом, бо тоді був справжній екуменізм.

Перед Різдом розучували і співали коляди, перед Великоднем страсні

пісні. Життя і навчання семінаристів було цікавим, змістовним і культурним. В усьому була велика заслуга організаторських здібностей директора семінарії Омеляна Цісика, якого приємно згадують всі семінаристи. Та й сам Омелян Цісик з приємністю згадує цей відрізок свого життя і педагогічної діяльності на еміграції в Канаді у своїй праці «Золотим плугом орали ми лемківський переліг».

Омелян Цісик був великим патріотом України, мріяв про волю України і боровся за неї, до цього привчав усіх семінаристів, які внесли свій вклад у побудову Незалежної Соборної Української Держави, про яку так мріяв. Останнім клаптиком української землі, з якої Омелян Цісик емігрував до Канади була Лемківщина, яку він любив понад усе і для якої він за 1939-1945 роки зробив дуже багато. Запам'яталися його слова виступу перед усіма семінарстами на вершині гори «Яворина» у червні 1943 року: «Дай Боже, щоб Лемківщина була вічно нашою, дай Боже, щоб так сталося!»

У 110 річницю від дня народження Омеляна Цісика згадаємо його незлим тихим словом.

Іван Щерба
колишній випускник
Української Вчительської
Семінарії в Криничі

Львів, 1996 р.

Спроби організування громадсько-культурної діяльності в І-му півріччі 1945 року в Західній Лемківщині

Розмова Лева Галя з Михайлом Донським

Минуло саме 51 років від спроб відродження громадсько-культурної діяльності в нових історично-політичних обставинах на Західній Лемківщині.

15 січня 1945 року північне – праве крило IV Українського Фронту Червоної Армії – 38 армія (командуючий ген. полковник Кирило Москаленко, уродженець Донеччини, пізніший маршал Сов. Союзу) боями під Яслом розпочала офензиву. Внаслідок цього до 25 січня 1945 року Західня Лемківщина була звільнена від німецької окупації.

Коли 38 армія наступала на північному боці Карпатського Хребта в напрямку на Горлиці, Новий Санч, Бохню, на південному боці Карпат наступала 1-а гвардійська армія (ко-

мандуючий генерал полковник Андрій Гречко, уродженець Кубані, пізніший маршал Сов. Союзу) наступала на захід від Гуменного через Пряшів, Нижню Ольшаву, Гиральтовце, Люботин, Бардіїв, Зборів, до Провалів: Висівського (над Бліхнаркою), Бескидського (над Ізбами), Тилицького (над Тиличом) і долини Попраду (Леллохів, Мушина). Тут бої вів I Чехословацький армійний корпус (командуючий генерал Людвик Свобода), що в боях підійшов 20.1.1945 р. під Висову. В корпусі служило дуже багато лемків з Пряшівщини. Частини I гвардійської армії перейшли Карпатський Хребет і через Тилич, Мушину, Криничю, Гуту, Лабову, Матієву наступали

Закінчення на 18 сторінці

Спроби організування громадсько-культурної діяльності...

Закінчення з 17 сторінки

на Старий Санч, Ліманову, Новий Торг, Суху і Живець.

Настав час налаштувати новий – найперше воєнний а згодом мирний порядок. Про ті зусилля організувати українське суспільство Західної Лемківщини розповідає їх учасник і головний організатор і творець «Робітничо-Селянського Комітету Лемківщини» п. Михайло Донський.

Про ці справи і події розказується в різних публікаціях: 1), 2), 3), 4), 5). Метою тих діянь було створити ситуацію в нових умовах, щоб всякі вирішення в наших справах не піднімались би поза плечима нашої громадськості. Цей мети не вдалося досягнути – це і пробує розяснити п. Михайло Донський, бувший командир партизанського антигітлерівського загону в Західній Лемківщині, бувший начальник пропаганди С.-Р.К.Л., згодом бувший голова Лемківської Секції ГП УСКТ і б. голова ВП УСКТ в Перемишлі, один з ініціаторів і організатор Об'єднання лемків і бувший голова його організаційної Президії Головної управи.

Лев Галь: Од подій, о котрих хочемо бесідувати минуло понад 50 років. Свідків і головних діючих осіб убиват, пам'ят ся затерат. Треба молодому поколінню залишити свідоцтво тамтого часу, а старшим припомнути тамти дні. Який бив задум той роботи, што ви вели і які ефекти? Але найперше повіджете дашто о собі з тамтих часів.

Михайло Донський: Я походжу зо села Воля Цеклинска коло Ясла з селянської-хлопської родини. Мої два братя Ваньо і Тимко і я належали до підпільної-визвольної організації ППР (Польска Партия Робітничя), што діяла на тих теренах проти гітлерівських окупантів. Мій брат Ваньо бив назначений командиром Івардії Людовою нашого Підкарпатського Підокругу. До організації належало барз дуже наших лемків. Дост докладний спис тих осіб подає Владислав Госьцімінські (2) в своїх історичних працях, тіж людей з наших сіл в повітах Новий Санч, Горлиці, Ясло, Кросно – там є понад 100 осіб а то далеко іщи не вшитки. Понад 50 осіб спосеред них розстріляло гестапо по вельким арештуваню в 1943 році. Мої братя Ваньо і Тимко били розстріляни по тяжким слідстві в маю 1943 року під гором Дзюрдзом коло Тіляви. Потім

командиром Підкарпатського Підокругу ІЛ назначили мене. Скоро – бо юж 28 липня 1943 року з іншими лемками і поляками арештували і мене. Страшні переслідування-допити в ясельським гестапо буду памятав до кінця житя. Згинуло там барз дуже людей, яких розстрілювали ночами. Вязниці в Яслі розбив відділ АК (Армії Крайовой) што підлягала під уряд в Льондині і увільнив вшитких арештуваних. Нас кількох лемків не пішли схоронити ся до родин (як інши, што їх нашли дома і поновно арештували), лем втекли до ліса, де вибудували бункер і старали поправитися на здоровлю. Ми вшитки били барз змалтретувани фізично з ранами на цілім тілі і психично з нічними страшливими примарами зо слідства-допитів. Тіло од побитя одходило од кости. Тяжко ми хворіли. Помагали нам люде, кормили, приносили ліки. Перший принос нам ліки поляк Владислав Сетляк, женатий з лемкинью – належав до АК і знав, же ми з ІЛ. В тамтих часах тото нікому не перешкаджало, принайменш з нас. Гестапо оголосило же вшитки мают вернути до вязниці в Яслі а як заложників-закладників взяли – арештували родини. Моїх маму і няню посадили до концтабору Шебні коло Ясла.

Коли дійшли ми до здоровля я організував новий партизанський відділ і навязав співдіяння з советским партизанком, што діяла на тим терені (відділи командирів Александра Бурдова, потім «Леонова» а наконец Вячеслава Квітинського). З бригадом Квітинського наш партизанський відділ пішов на поміч Словацкому повстанню в серпні-жовтні 1944 року.

Лев Галь: Яки били підготовчи, організаційні роботи перед сподіваном офензивом Червоной Армії в зимі 1945 року?

Михайло Донський: В листопаді 1944 року Керівництво партії (ППР) Підкарпатського Підокругу на стрічі в горлицьких і ясельських лісах над селами Клопітниця і Перегримка передало нашим партизанским одділам директиву аби час офензивы перечекати в бунках, (сподіване било велике скупчення-насищення терену войскам «вермахту», котри будут вицофуватися з прорваного фронту), а по переході фронту зголоситися до адміністраційних центрів (Ясло, Горлиці, Новий Санч), жеби приступити до охорони нової влади і маєтку по втечі німців.

Ми директиву виконали. Перечекали перехід фронту 16-17 січня 1945 року, а потім я дав партизанам 3-4 дні вільного, жеби пішли до родин і визначив стрічу в Горлицях. Я два дні побув дома а на третій пішов пішком – в тим часі ходилося лем не піше – до Горлиц глядати звязку з центром. В Горлицях спіткав я партійних товаришів Павла Карпа, Войцеха Косібу і інших. Потім прикінці січня 1945 року дійшов оціллий з концтабору в Осьвенцімі Дмитро Перун.

Скоро до Горлиц приїхав представник Центрального Комітету ППР і організував нараду – дотепер підпільного активу учасників антифашистского руху в салі горлицького кіна. Були члени підпільної Повітової Народной Ради Горлицьчини. Зорганізовано явне засідання той Ради на котрим вибрали народни влади повіту: старосту, секретаря партії, повітових комендантів міліції і публичной безпеки. Тов. Войцех Косіба запропонував мене на становиско коменданта повітового уряду публичной безпеки, але по кількох днях прислали майора зо Стальной Воли на шефа безпеки і тов. Мізгалу на секретаря Повітового комітету ППР. Я бив з того барз рад, бо самому одказатися од той функції визначеної партією я не міг би.

(Далі буде)

1) Збірна праця: «З думкою про Народну Польщу», вид. Ряшів 1963, а особливо статті: а) Павло Карп: «Про людей та революційні дії на Підкарпатті», б) Михайло Донський: «Вклад лемків в боротьбу з гітлерівським окупантом».

2) Владислав Госьцімінські: «Дії боротьби ППР, ІЛ та АЛ з гітлерівськими окупантами на Підкарпатті», вид. Ряшів 1964.

3) Збірна праця: «Над рікою Ропою, Історичні нариси», т. III, вид. Краків 1968, зокрема стаття: Павло Карп: «Формування народної влади в горлицькому повіті».

4) «Зустрічі» ч. 19/1/1989 рік: «Інтерв'ю Мирослава Чеха та Богдана Гука з Михайлом Донським п.н.: «Повернути людям їхні права». Розмова з Михайлом Донським, головою Лемківської Секції ГП УСКТ».

5) Мирослав Трухан: «Українці у Польщі після другої світової війни 1944-1984», вид. Записки Народного Товариства ім. Шевченка, т. 208, Історично-Філологічна Секція, Торонто 1990.

ЛЕМКІВСКА ХРОНІКА

17-19 мая 1996 р. в Румунії місті Тімішуаре одбився 41-й шторічний Конгрес Федеральной Унії Європейских Груп Національних Меншостей. На тим Конгресі Об'єднання лемків з Польщі прийняли за члена той організації. В Конгресі брав участ спеціальний делегат од ОЛ.

25.06.1996 р. в Варшаві представники українців у Польщі спіткалися з президентом України Леонідом Кучмом. Представник ОЛ – голова Василь Шлянта переказав президентови писмо в справі очікуваних од України попераючих дій для українців в Польщі та вручив подарок-акварелю з церквом зо Снітници.

30.06. тр. одбилося засідання Президії ГУ ОЛ в Горлицях. Обговорювано дальшу співпрацю з новим керівництвом ОУП та звязки ОЛ з Україном.

4.07. артист-різбар Володимир Ропицький, якого родовід виводиться з Тилича, автор таблиці – барелефу Никифора Дровняка, привіз і переказав дві таки таблиці керівництву Об'єднання лемків з Польщі.

6.07. архієпископ Адам, ординарій Православной Єпархії Перемиско-Новосанчівской в часі храмового празника в Гладішові висвятив на діакона Юліяна Феленчака родом з Бортного.

9.07. ОЛ навязало співпрацю з Культурним товариством «Осифа Костельника» з Загребу.

12.07. Одправлено богослужиня в каплиці на горі Явір з участю архієпископа Адама. Урочистости били нагривани краківськом ТУ.

14.07. етнограф Павло Стефановській зорганізував виставу «Культура лемків з їх ремеслом» в будинку «Руска бурса». Вистава має бити кілька місяців чинна і складатся з: – вироби з дерева, – малярство, – вишивка, – писанка, – різба, – рукописи, – документи, предмети церковни.

17.07. проходило 25 засідання Президії ГУ ОЛ в Ждині. Схвалено програму Свята лемківской культури – «Ватра'96».

19-21 липня тр. одбивалося Свято лемківской культури – «Ватра'96». Виступило понад 30 художних колективів з окола 1.000 виконавцями. Найбільше докучливим била дощова погода. В часі Ватри'96 зберано підписи під одкритим листом до найвищих влад РП в справі акції «Вісла».

20.07. одбилася стріча представників ріжних установ влади Польщі і запрошених гости з керівництвом ОЛ – організаторами Ватри'96. В часі того спітканя найбільше часу заняла справа звязани з акцією «Вісла» і їй наслідками.

21.07. побіч ватряного поля одправлено Службу Божу, яку правили греко-католицки священники: о. митрат Стефан Дзюбина – препозит Перемиской капітули, о. Юліян Кравецький – з-к декана, парох з Зиндранови, о. Петро Гутко – парох Горлиц, о. Василь Стойка – парох Лося, о. Ярослав Мадзелян (студит) з України, о. студит з Канади. Дуже змістовну, екуменічну проповід виголосив о. Стефан Дзюбина. Святу літургію вислухало окола 2.000 вірних. Літургію співала львівська «Лемковина».

21.07. в церкви в Ждині архієпископ Адам очолював богослуженя і висвятив діакона Юліяна Феленчака на православно священника.

26.07. Головний адміністративний суд в Варшаві на узнав скаргу ОЛ анулювати рішеня Міністерства внутрішних справ з 1950 року про ліквідацію Товариства «Руска бурса». Суд ствердив, што ОЛ як і стоваришнина «Руска бурса» – зареєструване в 1991 р. не можут бити сторонами в тій справі. Виступаюча перед судом, представник МВС Барбара Чередецка в цілости підтримала дотеперішні аргументи за оддаліня внесків ОЛ. Член управи «Руска бурса» Богдан Гамбаль підтримав становиско МВС в справі будинку «Руска бурса» в Горлицях.

28.07. вступно оцінили організацію Ватри '96 на засіданю Президії ГУ ОЛ в Ганчові.

Вибори Місс Ватри '96 (фінал).

2-3.08. в Михалові на вигнаню одбилася лемківська Ватра при участі художних колективів з Польщі і єдного з Португалії.

3-4.08. в Мокрим організувано V-те Свято українской культури і фольклору «Над Ославою». Керівництво ОЛ мимо запрошень не могло взяти участі з причин незалежних од самой управи, в тим гардим святі в найдалі висунений на схід, частині Лемківщини.

4 серпня в Ждині схвалено зміст писма висиланого до найвишюй влади уставодавчюй і виконавчюй РП в справі акції «Вісла» і їй наслідків на засіданю Президії ГУ ОЛ. Усталено тіж які роботи треба виконати на ватряним поли до кінця того року.

9.08. поставлено деревяний хрест – пам'ятник на могилі о. Никифора Лещишака на цмунтері при церкви в Лелюхові. В тій події брали участ Василь Шлянта – голова ОЛ, Стефан Гладик його з-к і Петро Шафран – секретар ГУ ОЛ.

11.08. організувано в Бехерові на Словачині Ватру, з черги сему. З Польщі приїхало кількадесят осіб. Делегацію ОЛ очолював секретар ГУ ОЛ Петро Шафран. Били тіж інші члени Президії ГУ ОЛ Петро Чухта, Петро Васуля а тіж Роман Карпак і Дмитро Ридзанич, члени головних органів Об'єднання лемків.

16-18.08. проходили церковни грекокатолицки торжества в Перемискій Митрополії. В пятницю зорганізувано наукову конференцію з нагоди 400-ліття Берестейской унії. В суботу 17 серпня проходив інгрес першого грекокатолицкого Митрополита архієпископа Кир Івана Мартиняка. В неділю при великим згромаджиню народу, священників, владик одбилася коронація чудотворного образу Матері Божюй з Дитятком – «Милосердя Двері». Вірни з Лемківщини на тоту урочистіст іхали кількома автокарами.

22.08. з нагоди V-ой річници Незалежности України амбасадор України з Польщі Петро Сардачук в Палаті Замойских в Варшаві зорганізував прийнятя для запрошених гости. Од Об'єднання лемків били: Василь Шлянта – голова ОЛ і його з-к Александер Маслей.

25-26.08. Д-р Людвіг Елле – заступник президента Федеральной Унії європейских груп меншости народових (представник Сербо-Лужицкого товариства «Domowina»), візиту-

ЛЕМКІВСКА ХРОНІКА

Закінчення з 19 сторінки

вав Об'єднання лемків, новопринятого члена той організації. Гостя зафіксовано з працюючим ГУ ОЛ, єй організаційном і актуальном проблематиком лемківскої суспільности.

28.08. о. Станіслав Муха – парох Криницьі посвятив памятковий деревяний хрест на могилі о. Никифора Лецишака в Лелюхові. Приїхало дост дуже на тоту урочистіст, упам'ятнюючу першого лемківського збирача пісень з Лемківщини. Його роботу видобив на денне світло проф. Микола Мушинка з Пряшева, видаючи збірку пісень Н. Лецишака «Стоїть липка в полі», народженого в 1856 році в Біличні. Помер в 1914 р.

Памятковий хрест підготовило ОЛ а двомовну пропам'ятну інформаційну металову таблицю привіоз п. д-р Микола Мушинка з Пряшова. ОЛ в тій урочистості репрезентували: Василь Шлянта – голова ОЛ, його з-к Александер Маслей і голова гуртка в Горлицях Андрій Сокач.

28.08. одсвяткувано храмовий празник в Новиці. Богослужиня правили: о. Іван Піпка, парох з Команчи, о. Петро Гутко, місцевий парох. По одправі в каплиці, процесія пішла недалеко в поле до студенки, де посвячено воду і зілля принесене вірніма не лем з Новиці але і околичних місцевості.

28.08. ансамбль пісні і танцю «Лемковина» концертував в світлиці православного парохіяльного будинку в Горлицях. Тим виступом розпочав турне п.н. «Лемківске літо». По концерті одбивася танцювальна забава.

30.08.-2.09. проходив в Лігницьі «Міжнародний фольклорний фестиваль національних і етнічних меншин Європа без кордонів Лігниць'96» (докладніше читайте окрему інформацію).

1.09. в Бортнім одбився виступ «Лемковини» присвячений 100-й річниці смерті Перемиского єпископа Юліяна Пелеша родом з Бортого.

6.09. ансамбль «Лемковина» виступав в місцевій світлиці в Ждині.

8.09. урочисто посвячено православну церкву в Криницьі. Богослужиня возглавляли: Митрополит Василій, архієпископ Адам і єпископ Єремія з участю понад 20 священників і велької кількості мирян.

11.09. одбилася стріча з послами Сейму голови ОЛ Василя Шлянти і його з-ком Стефаном Гладиком.

15.09. засідання Президії ГУ ОЛ в Ганчові. Обговорено остаточно перебіг XIV Ватри'96.

20.09. «Лемковина» концертувала в Білянці.

(вш і пш)

Спомин про доктора Івана Смолинського

У статті п. Лідії Колянчук «Наша лікарська громада» (ч. 2/13), квітень 1996 (у приписах під статтею є згадка про д-ра Івана Смолинського з Криницьі).

Я, – як мешканець села Нова Вєсь, де він пережив молоді літа а пізніше загинув як жертва тодішнього безправ'я – хочу сказати про нього кілька слів. Ту подію описав вже в своїх споминах о. митрат Степан Дзюбина, бувший душпастир нашого села. Тут хочу додати кілька слів про останне арештування і похорон.

Іван Смолинський був сином о. Ва-

силя Смолинського, який був парохом села Розтока Велика а пізніше парохом сусідньої Нової Вєси. Від 1917 до 1945 р. проживав в нашому селі, де і закінчив свій життєвий шлях душпастиря.

Отець Василь Смолинський зі своєю дружиною Ізабелею мали четверо дітей: Євгенію (померла в молодому віці), Нусю (вийшла заміж за о. Марка Тимотея, а під кінець війни виїхали вони на Україну), Іванку, яка виїхала до Канади і там вийшла заміж за Ярослава Іванусіва, який видав альбом «Церква в руїні» і сина Івана Хризостома народженого 2 січня 1906 р. за професією лікаря, що про нього і мій спомин.

Лікар Іван Смолинський одружився з Євгенією Сватко і лікарював в Криницьі. Мали вони четверо дітей: Юрія, Богусю, Ізабелу і Басю.

Як фахівця, лікаря Смолинського високо цінили мешканці Криницьі і околиць, так поляки як і наші люди. Називали його «наш доктор». Йому завидували лікарі-поляки. Під кінець війни – як згадують мешканці нашого села – Івана Смолинського два рази арештували, найперше большевики а опісля польська влада. Перебував в концентраційному таборі в Освенцімі, як пише в своїх споминах о. митрат С. Дзюбина. Після звільнення з арешту був примушений замешкати на Шлєську і поселився в Рацібожу, бо до Криницьі вернути йому заборонили. В квітні 1947 року в часі свят Воскресення Христового він приїхав до Нової Вєси, до хворої мами, яка мешкала на плебанії. При нагоді хотів поїхати до Криницьі, щоб з власної

Нова Вєсь, осінь 1928 р. Кооперативний курс. Сидять: о. Василь Смолинський, учитель Кравчук і газдове.

хати забрати дещо зі своїх речей.

Щоб його підвезти до Криниці він попросив свого сусіда з дому, господаря Петра Вовюрку, який потім оповідав, що як вертали з Криниці то зараз за містом дігнали їх службовці «служби безпеки», досіли на їх фірманку і казали завернути назад до Криниці до «УБ». Там «на привітання» їх страшно побили і арештували. По якомусь часі господаря П. Вовюрку випустили на волю, а лікаря затримали. Протягом 3-х тижнів лікаря тримали на слідстві, тортурували і мучили домагаючись зізнання свідчень, яких він не зробив...

Коли лікар був вже близький до смерті то його перевезли до шпиталю в Новім Санчі. До шпиталю на відвідини до хворого сина поїхала його мати в супроводі моєї тети Теодозії Пласконь. Щоб дістатися до сина мати мусіла перекупити сторожа, який охороняв лікаря. О. митрат Дзюбина довідавшись про долю лікаря також поїхав до шпиталю на побачення але його не впустили а польський лікар сказав: «Прошен ксендза, бардзо мі го жаль».

Очевидці в шпиталі казали, що ціле тіло було чорне і всі внутрішні органи були повідбивані. З причини рани на шлунку пішла гангрена і закаження цілого організму.

Після відвідин в коротому часі прийшло повідомлення про смерть доктора Смолинського. Похороном зайнявся мій «дідо» (дядько), чоловік моєї тети Пласконь Гіполіт, мій батько Константин Стремєцький і я (Константинів син Еміліян). Ми з батьком зробили труну і разом з Пласконьом завезли до Нового Санча на кладовище, де і похоронили помершого лікаря. В похороні помогли нам наші односельчани: Володимир Єдинак і Юліян Гойняк. На похороні була присутня його жінка, яка боляче сприйняла смерть свого чоловіка. Памятаю її слова з криком і плачем: «Бандити!, Вбили мені мужа і осиротили моїх дітей!»

Тут додаю, що шанованого лікаря не дозволили похоронити в рідній Новій Весі на цвинтарі коло могили його батька о. Василя Смолинського.

Щоб його не тільки фізично але і морально знищити, під час перебування в тюрмі йому вистригли на голові хрест і возили до Криниці показуючи, що «злапали шпивудце УПА». Так зізнають наші люди.

В книжці «Бил в Польспе час» пропагандисти оскаржують доктора Смолинського, начебто в 1946 році він брав участь в нападі УПА на Лабову.

Наші селяни твердять, що в тому часі др Смолинський лікарював в Рацібожу і ніколи не співпрацював з УПА.

Смерть доктора Івана Смолинського доказує намірів тодішньої польської влади фабрикувати обвинувачення і нищити нашу інтелігенцію.

Еміліян Стремєцький

В днях 30 серпня – 2 вересня проходив в Лігниці

Міжнародний фольклорний фестиваль національних і етнічних меншин „Європа без кордонів Лігниця '96”

що його організував Центр Мистецтва Драматичний Театр.

В п'ятницю 30.08. о 16⁰⁰ годині відкривались Дні Лемківської і Серболужицької культури. Зустріч вів Юрко Старицький.

Від імені серболужичан виступала Єва Маря Чорнакец, головний редактор культурного часопису «Розгляд» з доповіддю «Асиміляція сьогодні і завтра». Доповнював і відповідав в дискусії Юрій Лушанський.

Згодом виступав від імені Товарищина лемків Ярослав Горошак з історичним виводом про лемків. Він ствердив на кінець, що:

- проукраїнську опцію визнають тільки 5-15% лемків,
- ми є людність руска – не російська, не українська,
- українофільська теорія аж капає від агресії,
- лемки дуже люблять українців,
- латинізуваня обрядів українськими священиками-народовцями,
- «jesteśmy czwartym narodem wschodniosłowiańskim».

(Хай читачі «Ватри» самі це оцінять!)

Опісля Петро Трохановський говорив про лемківську літературу, називаючи твори і авторів від «Пісні про соколика», а кінчаючи на Желемі (тим що колись публікувався на «Лемківській сторінці»). Очевидно не згадав нічого про Б.І. Антонича, бо тут «не пасував».

Згодом кілька своїх творів читав Михайло Олесевич. Присутні могли оглянути опісля два фільми: «Культура лемків» і про серболужичан і побували на концерті «Кичери» і серболужицького ансамблю «Вудвор».

В суботу 31.08. від години 9⁰⁰ проходила популярнонаукова сесія «незнані сусіди» присвячена проблемам національних меншин у Польщі, яку після офіційного відкриття вів проф. Кристин Матвійовські, директор Робітні історії костела і національних меншин в даній Речіпосполитій в Інституті історії Вроцлавського університету.

Опісля виступали представники окремих національних меншин німців, білорусів, українців (дуже змістову доповідь виголосив мтр Петро Тима). Доповідь Олени Дуць-Файфер читав Андрій Копча, голова Товарищина лемків. Стверджував, що «zdecydowana większość uważa się za Łemków». Виступали представники литовців, словаків, польських татарів, караїмів, жидів, вірменів, циганольої. Сесію підсумував проф. Матвійовський. Опісля вулицями Лігниці пройшли окремі ансамблі «Чадецькі гуралі» (Польща), «Бжози» (німецький з Мисловіц, що на Шлеську), «Еляі-Аляі» (баскійський з країни Басків в Іспанії), «Іуроле» (польський з Чехії), «Кичера», «Фріуляні» (з північносхідної Італії), «Мазл-тов» (жидівський з України), «Ославяни», «Рацке Жіце» (хорватський з Мадярищини), «Трочане» (польський з Литви), «Вудвор» (серболужицький з Німеччини), Бачванські Русини (з Руського Керестура в західній Воеводині в Югославії) і інші, які виступали згодом в міському парку до пізної ночі.

В неділю 1.09. в міському Парку виступали «Верховина», «Черемшина», «Худоба», «Орхестр св. Миколая», а вечером проходив вечір поезії національних меншин і в різних містах Лігниччини концерти окремих ансамблів.

В понеділок 2.09. окремі ансамблі концертували на розпочаття шкільного року в лігницьких школах.

М.К.

Лужичани, лужицькі серби (самоназва – сербські люд, серб'я; застаріла німецька назва – венди, сучасна – сорби) словянська народність, яка живе по берегах Шпрее (країна – республіка Саксонія і Федеральна країна Бранденбургія в Німеччині), чисельність (1963) 100 тисяч чоловік. Мови – верхньосербсько-лужицька (близька до чеської) і нижньосербсько-лужицька (близька до польської), західно-словянської підгрупи мов... Перші пам'ятки літератури з'явилися у 15 столітті. Основоположником нової літератури був А. Зейлер (19 ст.). Найвидатніша постать 19 ст. – Я. Барт-Цишинський. В І половині 20 ст. набула розвитку сатира (Я. Лоренц-Залеський) проза (М. Кубашець). Сучасні письменники – Ю. Брезан, Ю. Млинк, Ю. Кох, К. Лоренц, Я. Лайнерт. Віруючі – лютерани і католики (за Українським Енциклопедичним Словником, т. 2 з 1967 р.)

Нижче передруковуємо статтю Єви Марії Чорнакец, головного редактора лужицького культурного часопису „Rozhled”. Обговорювані проблеми напевно зацікавляють наших Читачів (ред.)

Ĵěwa Marja Čornakec (Budziszyn)

ŁUŻYCZANIE

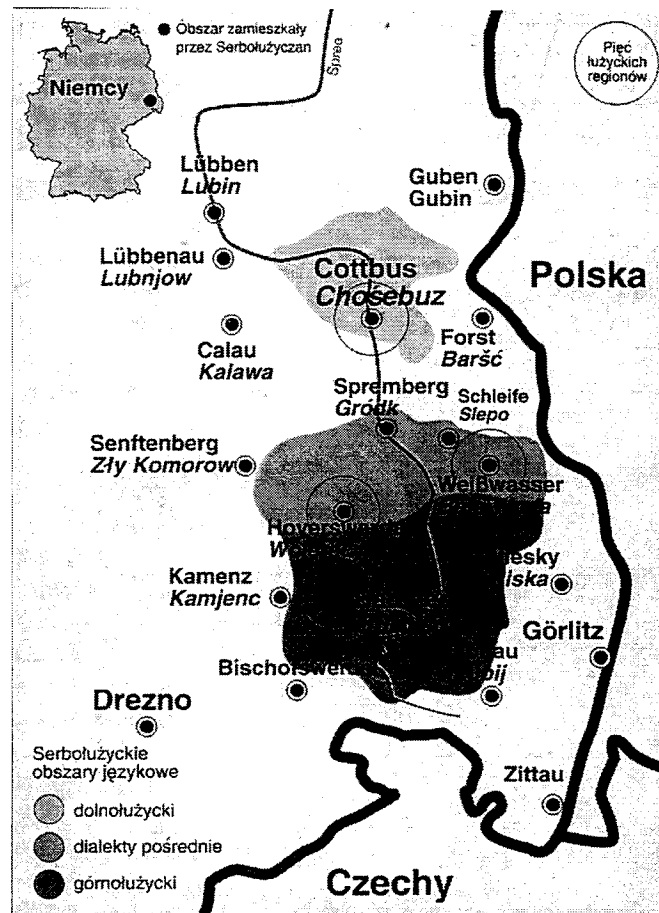
SŁOWIAŃSCY AUTOCHTONI W NIEMCZECH

(Artykuł stanowią wyjątki ze studium pt. *Die Sorben – slawischen Eingeborenen Deutschlands* opublikowanego w zbiorze *Aufbruch im Warteland*, wydanym przez M. Hofmanna, Palette-Verlag, Bamberg 1991, s. 109–129.)

„Słowiański naród na Łużyczach Górnych znosi ciężki los. Zawsze traktowano go z pogardą. Na dobro naszego stulecia należy przyznać, że uprzedzenia te stopniowo się zmniejszają, ale mimo to Łużyczanin patrzy na siebie jeszcze tak, jakby był daleko mniej wartościowy od członka innego narodu” (Jan Hórcanski *Myśli Górnołużyczanina na temat losów własnego narodu*, 1782).

W dobie oświecenia ogólna atmosfera sprzyjała powstaniu szeregu publikacji przychylnych Łużyczanom lub Wendum, jak ich wcześniej nazywano. Do najwybitniejszych lużyckich działaczy oświecenia należał teolog Jan Hórcanski (1722–1799). Był on zaprzyjaźniony ze sławistą niemieckim, sekretarzem Górnołużyckiego Towarzystwa Naukowego w Zgorzelcu, Karolem Gottlobem von Antonem, którego wysoko cenił także J.g. Herder. obydwu tym osobistościom, mianowicie Hórcanskiemu i Antonowi, powinniśmy dziś podziękować nie tylko za to, że budzili zainteresowanie Łużyczanami poza ich krajem, ale przede wszystkim za to, że występowali przeciwko rosnącej germanizacji Łużyczan i zabiegali o wzrost ich wykształcenia. Wyżej cytowana, wydana anonimowo, oświeceniowa publikacja, nieprzypadkowo znalazła się na początku moich wywodów. Spojrzenie na okres oświecenia z jego hasłami racjonalizmu i tolerancji może nam dzisiaj pomóc lepiej zrozumieć minione 40 lat.

Nie chodzi tylko o te same uprzedzenia, z którymi Jan Hórcanski przed dwustu laty wojował. Historia już dawno wykazała, że lużycczyzna, zdolna także do wyrażania poezji, nie ustępuje innym językom, a pozostałe osiągnięcia kulturalne i naukowe narodu lużyckiego są również znaczące. Niektóre z obecnych uprzedzeń, jakie Niemcy żywią wobec Łużyczan, rodziły się w minionych czterdziestu latach. Mówi się, że socjalizm nas zniewolił. Paradoksalnie – obdarowując nas

szeregiem naukowych, oświatowych i kulturalnych instytucji, przyczynił się do tego, że zgubiliśmy znaczną część indywidualności i przeszliśmy na pozycję „kraj pisanek wielkanocnych”. Czy byliśmy tylko „ofiara polityki NRD”? Do jakiego stopnia sami świadomie pozwoliliśmy na integrację z jej systemem, nadmiernie się w nim asymilując?

Na wszystkie te pytania należy szukać odpowiedzi w naukowej analizie. Prezentując więc tu swoje subiektywne spojrzenie na minionych czterdzieści lat, czuję się tylko reprezentantką tych 1500 katolickich Łużyczan, którzy w najmniejszym stopniu pozwolili na poddanie obcym wpływom naszej kultury o chrześcijańskich korzeniach, dla których lużycczyzna jest jeszcze powszechnie używanym żywym językiem rodzinnym. Aby można było nakreślić obiektywny obraz dzisiejszych Łużyczan, powinien jeszcze na tym miejscu wypowiedzieć się ewangelik, Dolnołużyczanin oraz Łużyczanin bezwyznaniowy.

Dlaczego niemieczyzna jest dla mnie językiem obcym?

Z pewną dumą wspominam swoje dzieciństwo, jak „książkę z obrazkami”. Było ono przywilejem, którego wartość dopiero dzisiaj w pełni doceniam. W naszej rodzinie mówi się wyłącznie po lużycku, chyba że odwiedzi nas jakiś Niemiec. Lużycczyzna, jako język komunikacji, jest jeszcze dzisiaj w mojej rodzinnej wsi, Wotrowie, w pełni zrozumiała. Ze względu na wymienne używanie dwóch języków w praktyce, nauczyłam się także niemieckiego, głównie w szkole. Wiadomo, że w kościele również panuje nasz język ojczysty; tylko w co drugą sobotę odprawiane są msze w języku niemieckim. Dość wyraźnym wyróżnikiem Łużyczan od Niemców był ludowy strój katolicki, który jeszcze na co dzień, jako najmłodsza w parafii, nosiła moja matka. Warto tu wspomnieć, że te zewnętrzne oznaki odmienności budziły różnorakie reakcje. Pamiętam okrzyki na widok dzieci lużyckich w naszym powiatowym mieście – rodzinnym mieście Lessinga: „O, znów któraś w lużyckich klamotach z fruważącymi skrzydłami!”

Pierwszych przykrości związanych z językiem doznałam w wieku sześciu lat, w czasie pobytu w powiatowym szpitalu. Ponieważ niemiecki miałam opanowany tylko pasywnie, inne

dzieci stroiły sobie ze mnie żarty. Kiedy powiedziałam to ojcu w czasie drogi ze szpitala do domu, wzruszył tylko ramionami i kupił mi, ku mojemu zdziwieniu, piękną lalkę. Wydaje mi się, że ten jego gest pogłębił jeszcze moją dziecinną bezradność. Tak było też później, kiedy się wyśmiewano z mojej złej niemczyzny. Te i inne doświadczenia nie wpływały na zmniejszenie mojej awersji do niemieckiego, zwłaszcza niemieckiej gramatyki nie nawidziłam. Znalazłam więc jedną z sześciu wyższych szkół politechnicznych¹ na Łużycach, w których używało się języka łużyckiego jako wykładowego. Chodziłam do tak zwanej klasy A, gdzie dopiero od piątego rocznika wprowadzano nauczanie po niemiecku przedmiotów przyrodniczych, podczas gdy w klasach B wykładano łużycki jako język obcy, w wymiarze tylko dwu godzin tygodniowo. Ta państwowa reforma szkolnictwa wywołała w latach sześćdziesiątych wiele protestów ze strony nauczycieli i duchownych. Spowodowała ona, że niektórzy mało uświadomieni rodzice oddawali swoje dzieci do klasy B, w przeświadczeniu, że język łużycki stanowi dla nich niepotrzebne przeciążenie, a niemczyzna jest czymś lepszym. Poza tym jednak ta kombinacja stanowiła bardzo dobrą syntezę dwu systemów językowych, przystępną dla Łużyczanom dostęp zarówno do słowiańskiego jak do germańskiego świata językowego. Wiadomo, że nasz ojczysty język jest użyteczny w innych krajach słowiańskich.

Powoli, dzięki literaturze, zaprzyjaźniłam się z językiem niemieckim. Ponieważ lubiłam czytać, zwłaszcza bajki, nie wystarczyły mi już łużyckie książki z bajkami, chodziłam więc do wiejskiej biblioteki po książki niemieckie. Nie przeszkadzało mi, że muszę czytać bajki w „niesympatycznej” mowie niemieckiej, liczyła się tylko treść. Niepostrzeżenie literatura niemiecka otworzyła mi świat innej kultury.

Dziś nadal są trudności z używaniem naszego ojczystego języka w szerszym wymiarze. W domu i w kręgu przyjaciół naturalnie mówimy po łużycku, ale sytuacja staje się drażliwa w momencie, kiedy przyłączy się do nas Niemiec. W naszym niemiecko-łużyckim okręgu Niemcy, niestety, uważają, że powinniśmy przez grzeczność w ich obecności mówić po niemiecku, ponieważ obydwa języki mamy opanowane. Naturalnie, my, Łużycanie, mamy prawo i przy nich rozmawiać po swojemu, tylko, ile złej krwi z tego naszego uporu powstało? Tak jest teraz na łużyckich rodzinnych uroczystościach. Również na weselach, które dotychczas służyły umacnianiu naszej świadomości narodowej, teraz coraz bardziej zaczyna dominować niemczyzna, ponieważ niektórzy członkowie rodzin nie rozumieją, albo nie chcą rozumieć, języka łużyckiego. My, Łużycanie, jesteśmy narodem uprzejmym, tylko... jeśli nadal będziemy tak grzeczni, niedługo będzie nam wolno po łużycku tylko myśleć. Prawie każda łużycka rodzina ma jakichś krewnych Niemców. A gdzie można znaleźć miejsce pracy czysto łużyckie?

O jedności wiary i narodowości

Bardzo dużą rolę w moim dzieciństwie, oprócz języka i obyczajów, odgrywała religia. Wychowanie chrześcijańskie, początkowo pod okiem mojej surowej i pobożnej babci, nie kończyło się na nauce niezliczonych paciery i pieśni religijnych. Nasza babcia kładła wielki nacisk na to, byśmy z czasem przywykli do umartwiania się i panowania nad sobą, do czego wyznanie katolickie dostarcza wiele okazji. Babcia nas nie rozpieszczała, była twarda. Mimo to kochaliśmy ją, bo była surowa, ale sprawiedliwa. Żyła po spartańsku, ponieważ całe życie musiała oszczędzać, żeby na gospodarstwie przeżyć ciężkie czasy. Babcia odgrywała w naszych stronach rolę piastunki i wychowawczyni dzieci, ponieważ matki pracowały na polach spółdzielni produkcyjnych i na działkach, które państwo przydzielało każdemu gospodarstwu. Ona nie tylko opowiadała nam bajki, ale czytała *Biblię* i żywoty świętych, opowiadała nam o swoim siostrzeńcu,

Сербулужицький Дім в Хосебужі (Котбус)

kapłanie katolickim², który z powodu swoich chrześcijańskich i antyfaszystowskich zapatrywań zginął w Dachau, a również o Jakubie Barcie-Cišińskim, który na naszym wiejskim cmentarzu znalazł wieczny spoczynek.

Podobnie jak większość katolików, moi rodzice nie identyfikowali się z państwem i SED, nie tylko z powodu panującego tam ateizmu. Zaraz po powrocie z niewoli, mój ojciec, aby móc wypełnić wszystkie obowiązki, których wymagało państwo, stał się niewolnikiem gospodarstwa. Wymuszona kolektywizacja pogłębiła jego gniew na nowy system. Przeświadczenie, że jest on już ostatnim właścicielem naszego gospodarstwa bardzo bolało naszego ojca. Z rolniczym trybem życia wiązało się przecież tyle obyczajów i obrzędów. Przede wszystkim zaś od XIX wieku mieliśmy wpojone przez naszego największego poetę Jakuba Barta-Cišińskiego poszanowanie dla naszej grudki łużyckiej ziemi.

Przez zakładanie rolniczych spółdzielni produkcyjnych uległa rozbić struktura wsi. Nikt już nie chciał pracować na roli, większość młodych Łużyczan szukała sobie pracy w fabrykach, albo zapisywała się na studia. Dzisiaj już nie czas łamać sobie nad tym głowę, jaki byłby rozwój łużyckiego rolnictwa bez kolektywizacji, ile by gospodarstw w ramach wolnego rynku zbankrutowało. Należy jednak stwierdzić, że we wszystkich kręgach społecznych brak łużyckiej średniej warstwy, która byłaby zdolna dawać finansową podporę łużyckiej kulturze. Dobrze byłoby nawiązać do tradycji, panującej od 1945 roku, dawania łużyckiej kulturze szansy rozwoju przy pomocy dotacji i stypendiów.

W tych środowiskach, których głęboka religijność odzwierciedla się nawet w zwyczajach ludowych, wpływ wychowania socjalistycznego był zerowy. Ze wszystkiego, cokolwiek słyszeliśmy w szkole na temat socjalizmu, śmialiśmy się po cichu. Zewnętrznie jednak przestrzegaliśmy zasady: „Oddaj Bogu, co boskie, a cesarzowi, co cesarskie”. Większość z nas należała do organizacji pionierskiej oraz do Wolnej Młodzieży Niemieckiej. Byliśmy bardziej lub mniej biernymi członkami. Jeszcze dzisiaj jednak nie mogę zapomnieć, z jaką pogardą i niechęcią, my dzieci, patrzyliśmy wówczas na tych biednych „beżbożników”, którzy kierowali się tylko swoją fałszywą wiarą w socjalizm. To był naturalny odruch wyższości, na jaki może sobie pozwolić tylko większość wobec mniejszości. A my tworzyliśmy w tej małej katolickiej enklawie większość, w kraju skądinąd już głównie ateistycznym. Jak boli wyższość odmiennie zorientowanej większości nad mniejszością, mogłam się później przekonać na własnej skórze w czasie studiów w Lipsku. A kiedy po trzyletnim tam pobycie wróciłam do domu, byłam już dokładnie – teoretycznie i praktycznie – zaznajomiona z pozytywnymi i negatywnymi rozwojem ustroju socjalistycznego.

Musiałam zdecydować. Czy mam nadal zachować to negatywne nastawienie wobec państwa, co w konsekwencji doprowadzi, prędzej czy później, do wewnętrznej emigracji? Tym, co wówczas bardzo pomogło Łużyczanom zachować odrębność był język i zwyczaje przodków, pielęgnowane w łużyckim środowisku. Wybrałam tę drogę. Oparcie znalazłam w jednym elemencie wspólnym dla ideałów chrześcijańskich i socjalistycznych: w służbie człowiekowi. Podjęłam się, prócz aktywności w strukturach kościelnych, niektórych administracyjnych funkcji społecznych wobec chrześcijan. Miałam wciąż w uszach słowa naszego proboszcza, który nie przestawał nas nauczać, żebyśmy byli mądrzy, jak lisy. Nasza reakcja na to, co się działo, była jedna: musimy przetrwać. Robiliśmy wszystko w interesie narodu. Granicę między oportunistycznym a mądrością każdy musi sobie wyznaczyć we własnym sumieniu i być konsekwentnym.

(Дани быде)

¹ Chodzi o technikum – przyp. tłumacza.

² Alois Andricki, o którym, w następnym numerze „ZŁ” ukaże się wspomnienie – przyp. tłumacza.

Пропонуємо нашим Читачам виїмки з Конституції Республіки Саксонія і Федеральної Країни Бранденбургія а також виїмок з закону про правовий статус лужичанів (лужицьких сербів) (Вендів) Федеральної Країни Бранденбургія.

На основі цих виїмків можна собі виробити погляд про правове положення лужичанів (лужицьких сербів) як національної меншини в Німеччині (тим самим також в Об'єднаній Європі (ред.)

WYCIĄG Z KONSTITUCJI REPUBLIKI SAKSONII, DOTYCZĄCY NARODU SERBOŁUŻYCKIEGO

artykuł 2

- (1) Stolicą Republiki jest Drezno.
- (2) Sztandar ma kolor biało-zielony.
- (3) Godło państwowe przedstawia skośny w prawo zielony wieniec ruciany w polu dziewięciokrotnie podzielonym z czarnego na złoty. Szczegóły określa ustawa.
- (4) Na terenie osadnictwa Serbołużyczan oprócz flag państwowych i godła państwowego można na równych prawach stosować flagi i godła Serbołużyczan, w śląskiej części kraju flagi i godło Dolnego Śląska.

artykuł 5

- (1) Naród Republiki Saksonii tworzą obywatele narodowości niemieckiej, serbołużyckiej i innych. Państwo uznaje prawo do ojczyzny.
- (2) Państwo zapewnia i chroni prawo mniejszości narodowych i etnicznych z obywatelstwem niemieckim do zachowania własnej tożsamości oraz do pielęgnowania ich języka, religii, kultury i tradycji.
- (3) Państwo szanuje interesy mniejszości obcokrajowców, którzy przebywają w kraju legalnie.

artykuł 6

- (1) Żyjący w kraju obywatele narodowości serbołużyckiej są równouprawnionymi obywatelami państwa. Państwo zapewnia i chroni ich prawo do zachowania własnej tożsamości oraz do pielęgnowania i rozwoju ich rodzowego języka,

Серболужицький Дім в Будшїні (Баутцен).

kultury i tradycji, w szczególności przez szkoły, instytucje przedszkolne i kulturalne.

- (2) W planowaniu ogólnokrajowym i komunalnym należy uwzględnić potrzeby życiowe ludności serbołużyckiej. Zachować należy niemiecko-serbołużycki charakter obszaru osadnictwa ludności serbołużyckiej.
- (3) Przekraczająca granice państwa współpraca Serbołużyczan, zwłaszcza w Łużycach Górnych i Dolnych, leży w interesie państwa.

WYCIĄG Z KONSTITUCJI KRAJU FEDERALNEGO BRANDENBURGII

4. rozdział: Prawa Serbołużyczan (Wendów)

artykuł 25 (Prawa Serbołużyczan/Wendów)

- (1) Gwarantuje się prawo narodu serbołużyckiego do ochrony, zachowania i pielęgnowania jego tożsamości narodowej i jego tradycyjnego obszaru osadnictwa. Kraj, gminy i związki gmin wspierają urzeczywistnianie tego prawa, w szczególności odrębności kulturalnej oraz skutecznego współdecydowania politycznego narodu serbołużyckiego.
- (2) Kraj działa w kierunku zapewnienia rozszerzającej się poza granice państwa kulturalnej autonomii Serbołużyczan.
- (3) Serbołużyczanie mają prawo do zachowania i rozwoju języka serbołużyckiego i kultury w życiu publicznym oraz do przekazywania ich w szkołach i przedszkolach.
- (4) Na obszarze osadnictwa serbołużyckiego należy włączyć język serbołużycki do napisów publicznych. Flaga serbołużycka jest niebiesko-czerwono-biała.
- (5) Prawa Serbołużyczan określa w szczególności ustawa. (...)

WYCIĄG Z USTAWY UJĘCIA PRAWNEGO SERBOŁUŻYCHAN (WENDÓW) KRAJU FEDERALNEGO BRANDENBURGII (z dnia 7 lipca 1994 r.)

Parlament Kraju uchwalił następującą ustawę:

Artykuł 1 (Ustawa o Serbołużyczanach/Wendach – Preambuła)
W uznaniu woli Serbołużyczan (Wendy), zamieszkujących od VI. wieku na Łużycach,

do zachowania swojego języka i kultury pomimo wielostronnych prób asymilacji

podejmowanych nieustannie przez historię aż do okresu współczesnego, oraz zachowania swojej tożsamości również i na przyszłość,

w świadomości tego, że naród serbołużycki stanowi jedność, (...) obszar dziedziczny położony jest w Kraju Brandenburii i Wolnego Państwa Saksonii,

przy uwzględnieniu faktu, że poza granicami Republiki Federalnej Niemiec, Serbołużyczanie (Wendowie) nie posiadają swojej ojczyzny, która poczuwała by się do odpowiedzialności rozciągając troskę o zachowanie i rozwój ich języka i kultury, w świadomości tego, że na Kraju spoczywa szczególna odpowiedzialność za ochronę,

zachowanie, pielęgnowanie i rozwój tożsamości serbołużyckiej, w interesie zachowania i rozwoju dwukulturowego charakteru Łużyc Dolnych,

uwzględniając międzynarodowe normy ochrony i rozwoju mniejszości i grup narodowych,

powołując się na artykuł 3 Konstytucji i na notę protokołu nr 14 do artykułu 35 Umowy Zjednoczeniowej, oraz w urzeczywistnieniu artykułu 25 Konstytucji Kraju Federalnego Brandenburгии,

Parlament krajowy uchwala następującą ustawę: (...)

Василь Хомик невтомний збирач поетичних скарбів лемків, під впливом яких пробує сили в поезії. Народився 27 травня 1933 р. в мальовничому гірському селі Мисповій біля польсько-словацького кордону в сім'ї суспільно-політичного діяча і етнографа Федора Тирпака.

В мандрівках по горах, серед люду Лемківщини розкривав йому батько красу гір і долин, пісень, мови й своєрідної народної культури українських лемків. І згасаючи в німецькому концтаборі заповів синові возвеличити збирацькою прапєю цей благословенний куточок нашої землі.

Довго і наполегливо ішов Василь Тирпак, а після переселення в 1945 р. на Україну під прізвиськом вітчима Хомик, до виконання заповіту батька. Навчання в рідному селі, згодом в Донбасі, в Самборі на Прикарпатті, у Львівському університеті, в мандрівках за поетичними скарбами лемків і бойків відточував учитель рідної мови перо фольклориста й поета.

Тисячі пісень, казок, легенд і переказів, прислів'їв та приказок лемків і бойків ждуть свого видавця. А при цьому – три рукописні збірки поезій: для дітей «Край наш рідний – Україна», про боротьбу за волю УПА – «Шляхом терновим» та інтимна і пейзажна лірика.

На новому творчому підйомі зустрічає сей плугатар з Лемківщини своє шестидесятиліття та сорокліття творчої праці на народній ниві...

...У 1993 році вийшла «Лемківська молитва» – перша збірка поезій В. Хомика, у яку ввійшли твори написані у молоді роки. Вірші поета – це картини буднів і свят, радощів і тривоги. Автор з великою любов'ю описує свій рідний край, лемківські звичаї, традиції та побут. Багата поетична палітра не залишить байдужим серця Читачів.

Привітання з України

Дороги краєне Лемки!
Браття й Сестри з України
Щиросердечні Вас вітають
З Штирнадцетом Ватром в Ждині!
Зийшли змєся з вшитких сторін,
Яко птахи з гнізд збурених,
До матерех Лемківщини,
Жеби ся повеселити.

Дай-же, Боже милосердний,
Красні Ватру нам зачати,
Співом впитися чудесним
Ружних хорів з Лемківщини.
Вас вітають гнеска щиро
Товариства «Лемківщини»
З Прикарпатской України
І уклін Вам шлют доземний.

Дай Вам, Боже, щєстя, здоров'я,
Вашим рідним і родинам,
Сили і витривалости
Ліпших часів ся діждати!
Земле рідна, Лемківщино!
На коліна припадаме
До матірних твоїх грудий
І молимєся за тебе.

Ту, в Бєскидах, єст коріння,
Што все дає нам наснагу,
І нияка вража сила
Його нам не викорінит!
Хоц-змє з рідних гнізд вигнани,
Розметани в цілім світі,
Але серця й души наши
Ту, на рідній землі предків.

А привезли-змє зо собом
Дітий своїх і онуків
Землі рідній ся вклонити
І дістати нову силу.
Ніт, не засне Лемківщина,
Док будеме єй любити,
Шанувати вшитко своє
Й минувшину предків славних.
Твердо вірим: час настане –
Повернеме в свої гнізда
І з попелу, і з руїни
Ся підойме Край наш рідний.
І розквітнут наши села,
Заспівають радо люде,
І ожие Лемківщина
З праці рук наших мозольних.

А для того гнеска вшитки
Дайме клятву сой єдину:
Шануватися, єднатися
Й піднімати Лемківщину!
Слава вам, Лемкове гідни,
Жє ся красні так сходите
Й бесіду, й пісню рідну
Предків славних розвивате!
Чєст і шана в роках довгих
Нашій Ватрі в рідній Ждині,
Най розпалєят в серцях наших
Фєст любов до Лемківщини.
Дєй нам, Боже, ся сходити,
Шануватися, співати,
Розвивати нашу пісню
В чєст і славу Лемківщини!
Щєстя в кождім вашім домі
З України – Василь Хомик.
*Автор прочитав особисто
на XIV «Ватрі» в Ждині*

Василь Хомик

Збирає осінь золоті плоди

Вже метелики багряні
Тихо ронять мідні крильця
По сухій траві.

Мерехтять черлені тіні
Над посрібленим болотом,
Гасне айстрів зір.

Сивий дим гірким напоєм
Розливає смутна осінь
В мідні чаші гір.

Кінь багрянний уночі
Чеше гриву при свічі,
Жовті іскри з-під копит.

Тихо падають на глід,
Розгортає небо просинь,
О с і н ь.

Горить вогнем калина на вітрах,
Гудуть дуби в осінній позолоті,
І зорі з кленів падають на шлях
І тихо гаснуть у болоті.

А той клен довготелесий
В жовтому плащі
На багряну просить месу
Золоті дощі.

Снується дим над карим листом,
Вже день погас на косогорі,
І сивий вечір з хмар імлистих
Викрешує сріблисті зорі.

Плаче вітер в мокрих вітах,
Сіє мряки із дощами,
Замикають браму літа
Ген журавлики ключами.

Стерню вже паморозь покрила,
Вітри яругами гудуть,
Згортаючи привялі крила,
Осінні квіти сльози ллють.

Кружляє дим, як сиве веретено,
Дрібні дощі звисають з темних хмар,
В похилі гуньки вітер б'є студений,
Ятрить і гасить картопляний жар.

Корови бродять опустілим полем,
Як мідна зірка, яворовий лист,
І журавлі з розпукою і болем
Роняють звуки на сосновий міст.

Збирає осінь в пазухи насіння,
Горять вогні під лісом молодим,
Ідуть дощі на сиве картоплиннє,
Снує над полем сизуватий дим.

Григорій Пецух: Ікона «Серце Ісуса», дерево, Фльоринка 1946

Петро Львович

Никифор

Ніхто не привитав його,
стид матері ховав його в тінь,
скалічені слова, простягнута рука
у темряву ввели його весняний день,
а світ був лиш на горизонті,
гори, поля і зелень трав,
і пензлем в руці діточій
до себе він його зближав,
в рівненьких ліній кольорах
давав краси лиш джерело
і замість підпису на долі
писав карлючками «село».

ПЕТРО ЛЬВОВИЧ – рік народження 1912 на Волині, на пограниччі Російської і Австро-Угорської держави, середня школа, українська гімназія в Крем'янці, вищі студії: Гірнична Академія в Кракові, Політехніка в Берліні, після війни праця на Шлезьку в металургічних заводах, конструкторському бюро, а також заступником професора.

Презераме старі фотографії...

Родина Ільняків з Волівця.

Олена і Андрій Дички з Крампної. Олена – с. Службениця у Варшаві, Андрій – студент в чині оо. Василян у Варшаві, дитина їх брата. ▶

Андрій Горбаль – церковний дяк в Волівці, засновник кооперативи і читальні «Просвіта» в Волівці.

Відпочинок і перекуса в часі копаня бандур в Крампній. ▶

◀ Сидять: Василь і Лукія (Люція) Лешки, стоять зліва: Анастасія з Куземчаків і Стефан Лешки, перед ними їх доня Оля, Гриць Лешко, Меланія з Лешків і Іван Пецухи з дітьми Грицьом і Василем (знімок роблений 1928 р. у Фльоринці).

...і старі документи

Люба Хрестиница!

Найсперед, позде
ровлю тебе сердечно
і довідую ся о твоїм ти-
м здоровлю і поводжню.

А з ласки Бога здарів і пово-
дити ся ти добре а як буде
дальше то ти погодивши від-
пиши. Що там найш ваде ти
ак єм пійшов чи ся думи ти-
вали?

А тепер у Вуйка і дусе мєні
добре лєн са мє цєне за тобою
і кождий день видає са мєні
рова. На пори єм іхав 14 дн
і хворив єм півтора тижки.
Одпиши мє Хрестиницю рєсє
дома і як ти ся поводить.
Не забудай о мє коли ласка
твоя а сєм Бог позовє мє

можєи бути мєн, кот лєн
до Венєрє не пидєш. Єсєи
мєні Господє позовє мє даєцє
заробити то по тебе пійшо.

Більше не маю цє новєго
писати лєн поздоровлю
тебе серце сердечно і позде
ров Уйка. Табувай здорова

серце вєсє до милєго пєвєнє
єм в Америкє.

Ауєє до мєє такє:

Wash Trochanowski
1 St. Clair Pa
Box 110
Pennsylvania
Ford America

По здоровлю мє радє тебе
і вєє в Пєнєкєх
Видати скоро.
Табувай здорова Ти дєвчєно
мєн, Не забудай о мє коли
ласка твоя.

Тот лист є каліграфічно написаний і неє в нїм дати ани підпису. А било то так:

Єден зо синів Семана Трохановского з Бовцарйови (Білшаревой) – того што то бив послєм до першого галицкого крайового сейму во Львові в 1861 році – Данько (Данило) оженився до Полян з Марійом Полянском (повідали: «пристав»). Мали семеро дітей: Василя, Ваня, Миколая, Анну, Марію, Олену і Юлію. Василь вродився в 1886 році і скінчив 4 кляси гімназії в Новім Санчі а його брат Ваньо 2 кляси. Данько Трохановский бив в Полянах найвєкшим газдом – мав понад 30 гектарів поля і ліса і наймував до помочи в газдівці «кухарку» – служницю, котра мала доростаючу доню Хрестину. Василь влюбився в Хрестину – мав юж 18 років і не хтів вєче вчитися. Він знав, же його тато не позволєт ожєнитися йому з Хрестинєм і постановив виїхати до Гамерики – то бив рік 1904 або 1905. Нич не повів і пішов з дому а коли не вертав то його тато додумалися, чоґо він не вертєт і поїхали за ним до порту, з якоґо товди випливали «шифом» до Гамерики. Можливо, же то бив Гданьск. Купили йому гарду кошелю, чорне убрання і черевіки і здоляли там спїткати свого сина Василя. Василь настрашився кус, бо подумав, же йому не позволєт іхати. Його тато повїли йому, же як хоче, то може собі іхати, лєм мусит пребратися до іншого убрання – «... бо і там мене люде знаєт...». Його тато Данько Трохановский бив в Полянах 15 років вїтєм.

Василь написав з Гамерики лист до той дівчини а копєрту дав заадресувати комуси іншому. Листи приходили товди до вїтєта а потїм «присяжник» розносив людям по сєлі. Тато Василя – мої дїдо по няню – одразу додумалися: «Хто ж би мїг написати

до Хрестини як не Василь!» Отворили копєрту – а там і тот лист! Дїдо мїцно розгнївалися на Василя: «Іщи мї не подякував, же мґо післав до школи а він юж ії обїцєє долєри на дороґу!» і очевидно не дали того листа Хрестинї і она не могла одписати. Потїм Василь писав до дому, але йому нїхто не одписував. Запитував, чом йому не одписуют, ци хтєт «жебим ся ту цілком закопав і до никого бїльше не написав»? Він робив в «майнах» – америкєнских копальнях камїного угля.

Його дівчина Хрестина, як собі юж сама заробила кус пїнязи то тіж виїхала до Гамерики. Але Гамерика то не село і они обоє николи бїльше не спїткалися. В Гамеричї вишла замуж і мала кїлькєро дітей. Іщи дома в Полянах Хрестина виростала-товаришувала з мойєм тетєм Анном а потїм з Гамерики прислала ії пачки, іщи ту на Захід. Як билам іщи дівчином то тєта Анна дали мє єдну гарду блюзку, што їм прислала Хрестина – мам в нїй фотографію.

Дома штєси повідали, же стрико Василь пішов вчитися на священика. Стрика Ваня в I світову війну забрали на фронт – згинули під Перемішльєм. Мої няню Миколай били на війні ціли штири роки і щасливо вернули домів. Дїда Данька заарєштували і завєзли до Талєрґофу. Юж іх вичитали до звільнєня і іх там дєси прєганєли прєз колєйови тєри і там піткнулися на тих тєрах і впали і тяжко-смертєльно потòвклися і бїльше не встали.

Тото вшитко оповїдали мє мої няню, як ми «на Буковинї» грабали овєс. По другїй світовїй війні в 1947 році в акції «Вїсла» мєнє і няня арєштували і загнали до Явожна... Ми пережили і приїхали до Хєлмєска коло Сквєжини, найперш, я а потїм і няню...

Анна Трохановска-Криницка

 Листи до Редакції

Шпротава, 7.6.96 р.

Вельмишановний Пане Ковальський!

Пересилаю Вам спомин про д-ра І. Смолинського. Ту подію вже описав о. митрат Дзюбина, лем нема в тій статті докладно описано в який спосіб його арештували, хто його возив до Криниці і хто брав участь в його похороні.

Пересилаю Вам також 4 знімки, про які Ви просили. Дальших знімків буду старатися знайти, то Вам перешлю.

З повагою

Е. Стремецький

*

Катовиці, 3.7.96

Шановний Колего!

Присилаю Вам свого «Никифора», а що до своєї біографії, то довго треба би було про неї говорити і її перебіг вяснювати і тому замикаю її в однім реченні і додаю до неї, яко образки два віршики, маю багато їх, розпочав їх писати на 70 році життя, так для вправи в думанню.

Щиро здоровлю

Петро Львович

Вельмишановний Пане Михайле!

Надсилаю Вам замітку-спогад про Омеляна Цісика. На мою думку Цісик заслужив на спогад своїх семінаристів.

Прошу, по можливості, помістити цю замітку на сторінках ввіреної Вам «Ватри».

Перед тим передали для Вас матеріал: «Роман і Ірина Левицькі на Лемківщині». Не знаємо, чи одержали їх?

Збирався сам на «Ватру'96», але не вийшло. Новин особливих не має.

Щиро й сердечно здоровимо всі Вас, вашу Дружину, всю Вашу Родину та бажаємо Вам міцного карпатського здоров'я, великого сімейного щастя, успіхів у праці й всіх земних благ.

З глибокою пошаною

Іван Щерба

Львів, 17.7.96 р.

*

20, серпень 1996

Вельмишановна Редакціє!

Сердечно дякую за 14-ий номер «Ватри» – єдине освіжаюче і духовно збагачуюче джерело з рідного Краю.

Приємно хвилюють мене матеріали видруковані на сторінках журналу, побудовані з різноманітних фактів зошлого і теперішнього життя. А ще має неабияку вартість для гуманного виховання людей на Землі. Мов кожен день, що потішає нас світлом сонця. Я кожного разу тишуся усім надрукованим у кожному новому кварталнику і є щиро вдячний усім причетним у створенні його.

З пошаною

І. Головчак

На Одпуст до Висови

Той дереворит митець назвав тільки символічно «На одпуст до Висови», бо на Лемківщині віддавна відбувалися одпусти і в інших місцевостях і мали вже стару традицію.

Одпуст в Висові був легалізований щойно у 1930 році перемиським єпископом Коциловським, на підставі твердження деяких свідків, котри на горі Явір на високогірським пасовиську коло джерела мали бачити Пречисту Діву Марію. Перший одпуст відбувся тут під голим небом в 1931 році при участі численного духовенства і великого здвигу народу з обох сторін Карпат. Пізніше поставили тут гарну церковцю – каплицю і обмурували каменем джерело. Церковцю поставили з дерева (стоїть і сьогодні) і покрили бляхою. В середині зробили вівтар, іконостас, хоругви, хрести, ікони. По вигнанню лемків з Висови довгий час, в різних гріхах користувалися нею військові пограничники. Потім зробили з неї стайню для овець, що їх тут пасли гуральські постухи. Очевидно все знищили, але залишився дах і стіни і дах перетривав до повороту в шістдесятих роках кільканадцяти висівських родин. Застали ту грубу верству гною овечого. По великих стараннях повернули їм їхню капличку, і хоч ремонтували свої знищені газдівки, в короткому часі в міру можливості відновили і свою каплицю «на Явори». Сьогодні, щорічно на св. св. Петра і Павла відбуваються тут скромні прощі горстки не добитих духово лемків. Знов гора Явір збогатилась в нові неприродні чуда, котри мали бачити не тільки лемки, але і приїзжі поляки.

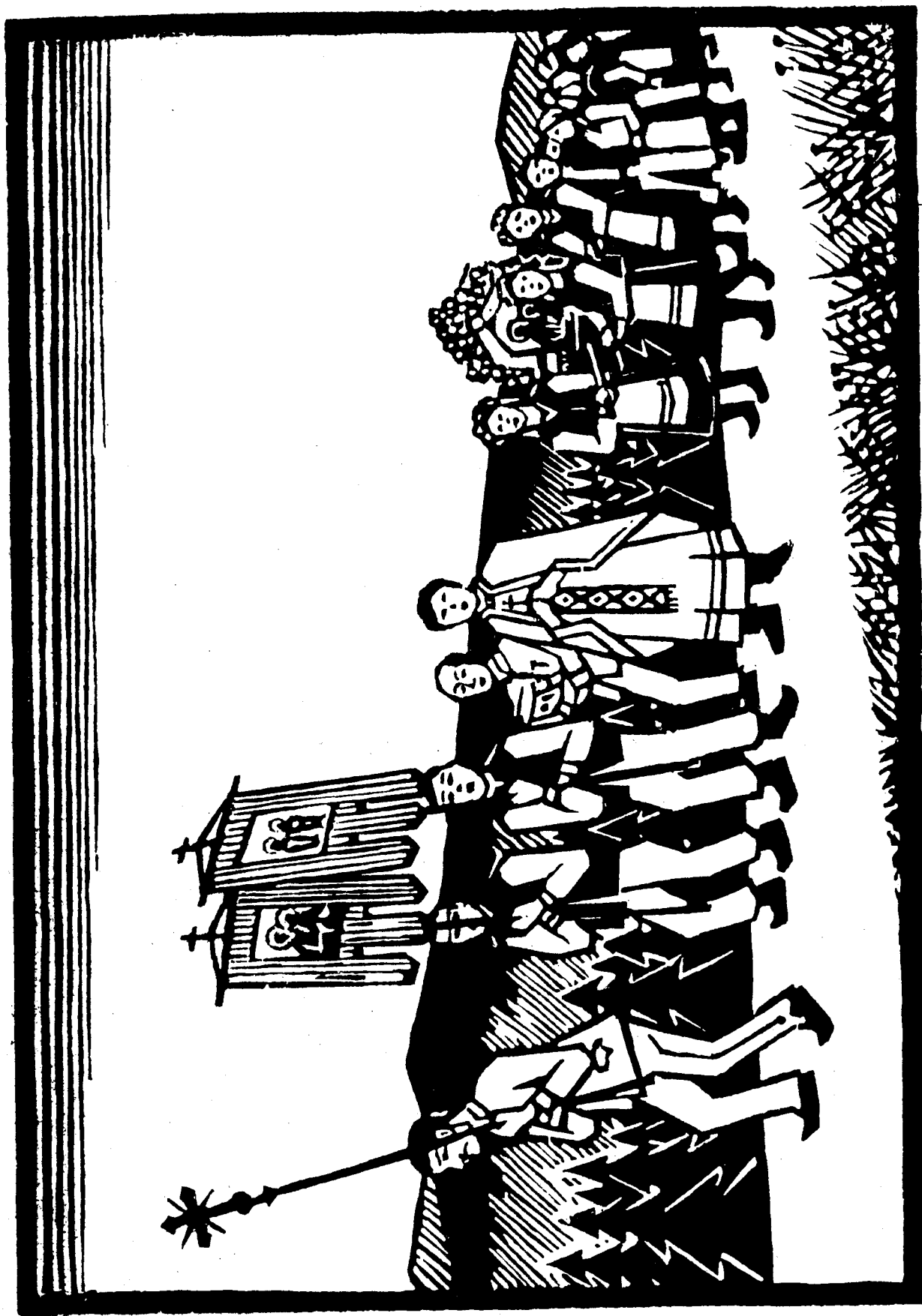
Все ж таки до війни найбільші одпусти в західній Лемківщині були на св. св. Петра і Павла в Криниці і на св. Спаса в Брунарах.

В ті свята вже з самого рана на сільських доріжках-путях і «писарках» роїлося від піших груп, фірманок або і зорганізованих процесій, які з набожним співом ішли на Одпуст. Деколи і священники провадили своїх прочан, але найчастіше робили то сільські дяки, котрі провадили співи. На самому переді з хрестом в руках ішов статочний газда а за ним дяк, котрий коло кожного придорожного хреста чи каплички читав «апостола» або іншу молитву. Хлопці несли хоругви, а дівчата великі церковні ікони. По дорозі співали такі пісні як: «Пасли пастири овци на гори» або інші.

Нераз при добрій погоді на одпусті були тисячі народу. Недалеко від церкви розложили свої «крами»-«бажари» приїзжі гандлярі. Лемки ніколи не паплюжилися таким ремеслом і уважали за великий гріх торгувати в свято, але толерували іновірців – жидів і поляків, котри могли то робити.

По св. Літургії під звуки гармонії скрипіли веселі карузели, шицали свиставки, сопілки, усні гармонійки і все було як «на одпусті». Хлопці купували дівчатам люкрові серця, цукорки і морожене. Дівчата також хлопцям купували різні нагрудні блискотки, носові хусточки, але не дарували вже їм публічно а дець на самоті. Не один хлопець стрівув ту і свою суджену на ціле життя. «Було колись» на Лемковині дзвонили дзвони, співали хори, були одпусти, були...

Семан Мадзелян

Графіка Василя Мадзеляна «На Одпуст до Висови»

Видає: Zarząd Główny Zjednoczenia Łemków w Polsce, ul. Hallera 20/19, 38-300 Gorlice.
Редагує колегія: Петро Шафран, Лев Галь, Михайло Ковальський (головний редактор) – ul. Armii Ludowej 16/5
66-400 Gorzów Wlkp.
Фотонабір, технічне оформлення: „Tysza” sp. z o.o., 03-614 Warszawa, ul. Kościeliska 7, tel. 679-95-47.
Stanowisko Redakcji nie zawsze pokrywa się z poglądami autorów.